

Miljøtilladelse til SØNDERSKOVVEJ 3 6500 VOJENS

Jf. § 16 b stk. 1 i Bekendtgørelse af lov om husdyrbrug og anvendelse af gødning mv.

(LBK nr. 1020 af 06/07/2018)

13. november 2018

Haderslev Kommune

Datablad

Kontaktoplysninger	
Ansøgers navn og adresse	Engum v) Margrethe og Lars Mikkelsen Sønderskovvej 3 6500 Vojens Tlf: 74507910 E-mail: lars@engom.dk
Ansøgers CVR	Cvr-nr. 87286053 P-nr. 1003564825
Ansøgers CHR	51745
Kontaktperson	Lars Mikkelsen
Ansøgers konsulent	Sønderjysk Landboforening Birgitte Madsen Tlf.nr.: 73202600 E-mail: bm@slf.dk
Ejer	Lars Mikkelsen
Ejendom	
Ejendommens adresse	Sønderskovvej 3 6500 Vojens
Ejendomsnummer	5100018845
Matr. Nr.	Matr. nr. 195 Hammelev Ejerlav, Hammelev
Tilsynsmyndighed	Haderslev Kommune
Journal nr.	18/17082
Ansøgnings-id	Skema nr. 204078 version 6

Indholdsfortegnelse

Indholdsfortegnelse

1	Baggrund	5
2	Ikke-teknisk resume.....	5
3	Afgørelse	6
3.1	Dispensation.....	6
3.2	§ 16 b miljøtilladelse.....	8
3.3	Offentlighed og høring.....	8
3.4	Klagevejledning	9
4	Vilkår.....	11
4.1	Generelle vilkår.....	11
4.2	Placering af nye stalde/staldanlæg	11
4.3	Produktionsareal.....	11
4.4	Husdyrgødning.....	12
4.5	Jord, grundvand, overfladevand.....	12
4.6	Støj	12
4.7	Lugt	13
4.8	Støv	13
4.9	Skadedyr.....	13
4.10	Lys.....	13
4.11	Vilkår vedrørende egenkontrol	13
5	Miljøteknisk beskrivelse og kommunens vurderinger.....	14
5.1	Generelt.....	14
5.2	Staldanlæg	14
5.3	Husdyrbrugets lokalisering – afstandskrav	15
5.4	Husdyrbrugets landskabelige placering og planmæssige forhold	16
5.5	Produktionsareal.....	16
5.6	Husdyrgødning.....	17
5.7	Ammoniakemission, Naturvurdering og Bilag IV-arter	18
5.8	Jord, grundvand, overfladevand.....	18
5.9	Lugt.....	19
5.10	Støjkloder og rystelser	20
5.11	Støv	21
5.12	Fluer og skadedyr.....	21
5.13	Transport, til- og frakørsler	22
5.14	Lys.....	22
5.15	Affald	22
5.16	Uheld.....	23
5.17	Ophør	23
5.18	Egenkontrol.....	23
5.19	Anvendelse af BAT – Bedste tilgængelige teknologi.	23
5.20	Samlet vurdering	24

Bilag 1: Grundlag for vilkår og lovgivning	25
Bilag 2: Situationsplan.....	26
Bilag 3: Staldindretning, stald 1	27
Bilag 4: Produktionsarealer	28
Bilag 5: Naturvurdering.....	29
Bilag 5a – Kort over kategori 1 og 2 natur ved anlæg.....	34
Bilag 5b – Kort over kategori 3 natur ved anlæg.....	35
Bilag 5c – Kort over § 3 natur ved anlæg.....	36
Bilag 5d – Kort over Natura 2000 og Bilag IV forekomster ved anlæg	37
Bilag 5e - Natura 2000 område ”Lillebælt” (N112)	38
Bilag 5f – Potentielle bilag IV arter.....	47

1 Baggrund

Lars Mikkelsen ansøger om § 16 b miljøtilladelse efter husdyrbrugloven¹ for at kunne udvide ammekvæg- og avlsbesætningen på ejendommen Sønderskovvej 3, 6500 Vojens.

Ansøgningen om § 16 b tilladelse er indkommet den 5. juni 2018 med skemanr. 204078.

Ejendommen havde tidligere en malkekvægbesætning på 40 køer med opdræt og tyrekalve. Den 21. november 2012 meddelte Haderslev Kommune anmelde-afgørelse til en ammekvægbesætning på 25 ammekøer, 25 styk opdræt og 14 tyrekalve.

Produktionsarealet er på 341 m² i stald 1, og der søges nu om udvidelse af produktionsarealet til 651 m² ved at udvide stald 2 med 35 m mod øst, benævnt stald 3.

Da det er over 175 m² produktionsareal i faste husdyranlæg til ammekvæg, kræver udvidelsen miljøtilladelse efter § 16. Ammoniakemissionen er på 573 kg NH₃-N. Da det er under 3.500 kg, skal miljøtilladelsen være en § 16 b stk. 1. Da emissionen desuden er under 750 kg, er der ikke krav om overholdelse af BAT-niveauet for ammoniakemission.

Med den nye lovgivning fra 2017 ændres miljøtilladelser fra at være baseret på antal producerede dyr om året til at være baseret på antal m² produktionsareal samt de ansøgte dyretyper. Det maksimale antal dyr i produktionsarealet er fremover reguleret af de til enhver tid gældende dyrevelfærdsregler.

2 Ikke-teknisk resume

Produktion

Ammekvægbesætningen på Sønderskovvej 3 ønskes udvidet fra 341 m² til 651 m² i produktionsareal. Der er i forvejen en stald 1 og en halvtagsbygning stald 2. Denne er dog ikke anmeldt som stald og betragtes i ansøgningen som en ny bygning. Stald 2 udvides med halvtagsbygningen stald 3.

Besætningen på 25 køer, 25 styk opdræt og 14 tyrekalve får derved bedre plads, og besætningen kan udvides.

Dyrene er udegående det meste af året. Dybstrøelse fra staldene fjernes cirka en gang om året og udbringes direkte på mark.

Tilladelsen omfatter:

- Eksisterende Stald 1 med dybstrøelse til ammekvæg samt heste og får på 341 m² produktionsareal (stald i alt 369 m²)
- Ny stald 2 med dybstrøelse til ammekvæg samt heste og får på 100 m² (stald i alt på 107 m²)
- Ny stald 3 med dybstrøelse til ammekvæg samt heste og får på 210 m² (stald i alt på 210 m²)
- Eksisterende driftsbygning til maskiner og foder

Placering

Den eksisterende halvtagsbygning (stald 2) forlænges med 35 m mod øst (stald 3). Begge bygninger anvendes fremover til stald, se Bilag 2. Gyllebeholderen på bilaget er blevet fjernet.

Afstandskravene overholdes, bortset fra afstanden fra stald 2 og stald 3 til naboskel ud mod åben mark. Staldene ligger direkte i markskellet. Haderslev Kommune meddeler dispensation fra afstandskravet.

---

¹ Bekendtgørelse nr. 1020 af lov om husdyrbrug og anvendelse af gødning m.v. af 06/07/2018

Ejendommen ligger indenfor skovbyggelinjen, men tilbygningerne vurderes at være erhvervsmæssigt nødvendige for ejendommens drift og i tilknytning til den hidtidige bebyggelse, så dispensation er ikke nødvendig.

Ammoniak

Da ammoniakemissionen fra dyreholdet inde i staldene er under 750 kg, er der ikke krav om overholdelse af BAT-niveauet (bedste tilgængelig teknologi) for ammoniakemission. Der er heller ikke andre BAT-krav til husdyrholdet.

Det ansøgte projekt vurderes ikke at give anledning til væsentlig påvirkning af ammoniakfølsomme naturtyper. De nærmeste Kategori 1 områder er en bøgeskov på muld 140 m syd for ejendommen, hvor beregning af totalammoniakdepositionen viser 0,4 kg NH₃-N og en elle- og askeskov 328 m øst for ejendommen, hvor totalammoniakdepositionen viser 0,4 kg NH₃-N. Der er 1 anden ejendom i kumulation, som også kan påvirke naturpunkterne, hvorved grænseværdien bliver max 0,4 kg NH₃-N. Det nærmeste Kategori 2 område er et overdrev 1,8 km øst for ejendommen, som modtager 0,0 kg N. Det nærmeste udpegede Kategori 3 område er en mose 980 m mod øst og en potentielt ammoniakfølsom skov 740 m mod vest. Mosen og skoven modtager hhv. 0,0 og 0,1 kg NH₃-N i merdeposition. De fastlagte depositionsgrænser bliver alle overholdt.

Af øvrige § 3-områder har Haderslev Kommune udpeget en sø 61 m mod syd, som modtager 0,5 kg NH₃-N i merdeposition. Det vurderes, at husdyrholdet ikke vil medføre nogen tilstandsændring på søen.

Samlet set vurderes ammoniakdeposition fra anlægget i det ansøgte projekt ikke at udgøre en væsentlig påvirkning af de nærmeste Natura 2000-områders udpegningsgrundlag. Ligeledes vurderes det, at ammoniakdeposition eller øvrige ansøgte ændringer ikke vil skade arter opført på habitatdirektivets bilag IV.

Lugt

Lugten fra staldene overholder lugtgeneafstandene til de tre områdetyper: enkeltbolig uden landbrugspligt, samlet bebyggelse og byzone.

Det vurderes derfor, beboelserne ikke vil mærke væsentlige lugtgener.

Øvrigt

Det forventes desuden, at transporter samt støv, støj, lys og skadedyr ikke vil give anledning til væsentlige gener for de omkringboende.

Det er Haderslev Kommunes samlede vurdering, at husdyrbruget ikke vil medføre væsentlige påvirkninger af omgivelserne og miljøet, når godkendelsens vilkår overholdes.

3 Afgørelse

3.1 Dispensation

Ansøgning

Afstandskravet i Husdyrgodkendelseslovens § 8 er mindst 30 m fra stald til naboskel. I denne sag er der fra den eksisterende stald 2 og den planlagte stald 3 stort set 0 meter til naboskellet, se figur 1.

Der ønskes dispensation fra afstandskravet, så udvidelsen kan ske med en direkte forlængelse af eksisterende stald 2.

Figur 1: Der er 0 m fra stald 2 og 3 til naboskel

Vurdering:

Dispensationsansøgningen er begrundet i et ønske om at etablere en ny stald 3 i tæt tilknytning til de øvrige stalde. Ved at bygge i forlængelse af den eksisterende stald 2 fremtræder ejendommen mest harmonisk.

Afstandskrav til naboskel er begrundet i hensyn til beboere overfor synsindtryk, lugt og skadedyr fra stalde. Der er ikke beboelse i forbindelse med dette naboskel, som er rettet ud mod åben mark. Skellet er markeret med et levende hegn. Haderslev Kommune vurderer, at synsindtrykket ikke vil ændre sig væsentligt fra den nuværende tilstand, da beplantningen skærmer for indblik fra nord og øst, mens de øvrige driftsbygninger skærmer fra syd og vest, hvor den nærmeste bolig ligger. Der vil dog komme lugt og risiko for støv og fluer fra staldens dyrehold, men da der er åben mark på den anden side af naboskellet, vurderes dette ikke at medføre gener for naboer.

Haderslev Kommune har den 30. august 2018 bedt ejer af nabomatriklen om kommentarer eller indsigelser til en eventuel dispensation. Ejer har samme dag meddelt sin accept på opførelse af staldbygning i skellet ind til hans ejendom.

Med baggrund i ovenstående meddeler Haderslev Kommune i medfør af Husdyrgodkendelseslovens § 9, stk. 3 dispensation fra kravet i § 8, stk. 1, nr. 7 vedrørende afstand fra stald til naboskel, og der stilles vilkår vedrørende lugt, støj og støv.

3.2 § 16 b miljøtilladelse

Haderslev Kommune meddeler miljøtilladelse efter § 16 b stk. 1 i husdyrbrugloven på Sønderskovvej 3, 6500 Vojens ved Lars Mikkelsen.

Tilladelsen meddeles på de vilkår, der fremgår af kapitel 4.

Miljøtilladelsen gives under forudsætning af, at vilkårene i kapitel 4 og de til enhver tid gældende regler på området overholdes, også selv om reglerne evt. skærpes i forhold til denne tilladelse (se Bilag 1).

Det er Haderslev Kommunes samlede vurdering, at det ansøgte projekt:

- Overholder bekendtgørelsens beskyttelsesniveauer for ammoniakdeposition på naturområder og for lugt
- Ikke vil påvirke Natura 2000 områder væsentligt
- Ikke vil have en negativ indflydelse på planter eller dyr omfattet af bilag IV, artsfredning eller af rødlistet
- Ikke vil have væsentlig virkning på de landskabelige værdier

Med denne tilladelse har Haderslev Kommune ikke taget stilling til eventuelle tilladelser og godkendelser efter anden lovgivning, som for eksempel byggeloven, miljøbeskyttelsesloven eller arbejdsmiljøloven.

Jævnfør §§ 39 - 41 i Husdyrloven, skal en § 16 b miljøtilladelse ikke revurderes.

Miljøtilladelsen skal være udnyttet senest 6 år efter meddelelsesdatoen dvs. senest den 13. november 2024. Hvis miljøtilladelsen derefter ikke udnyttes helt eller delvist i tre på hinanden følgende år, bortfalder den del af tilladelsen, som ikke har været udnyttet i de pågældende tre år.

Dato for tilladelsen: 13. november 2018

Line Olsen

Miljømedarbejder
Erhverv, Haderslev Kommune

Journal nr.: 18/17082
Udarbejdet af: Grete Mørch Sørensen, NIRAS

3.3 Offentlighed og høring

Høring af naboer

Naboer til ejendommen blev orienteret om udkast til miljøtilladelse den 10. oktober 2018 med en frist på 2 uger til at indsende bemærkninger.

Der indkom ingen bemærkninger.

3.4 Klagevejledning

Miljøtilladelsen af Sønderskovvej 3, 6500 Vojens i henhold til § 16 b stk. 1 i Bekendtgørelse af lov om miljøgodkendelse mv. af husdyrbrug, vil blive offentliggjort den 9. november 2018 på hjemmesiden Digital MiljøAdministration, dma.mst.dk. Du skal søge på adressen under offentliggørelser.

Klagefristen er fire uger fra offentliggørelsen, hvilket betyder, at en eventuel klage skal være modtaget senest tirsdag den 11. december 2018. Ansøger vil ved klagefristens udløb få besked om kommunen har modtaget klager.

Det er muligt for enhver med individuel væsentlig interesse i en sag at påklage afgørelsen til Miljø- og Fødevarerklagenævnet.

Hvis du ønsker at klage over denne afgørelse, kan du klage til Miljø- og Fødevarerklagenævnet. Du klager via Klageportalen, som du finder et link til på forsiden af Nævnenes Hus på hjemmesiden www.naevneneshus.dk. Klageportalen ligger på www.borger.dk og www.virk.dk. Du logger på www.borger.dk eller www.virk.dk, ligesom du plejer, typisk med NEM-ID. Klagen sendes gennem Klageportalen til Haderslev Kommune, som har truffet afgørelsen.

En klage er indgivet, når den er tilgængelig for kommunen i Klageportalen. Klager betaler et gebyr på 900 kr. for privatpersoners og 1.800 kr. for virksomheders og organisationers vedkommende (2016-niveau).

Miljø- og Fødevarerklagenævnet skal som udgangspunkt afvise en klage, der kommer uden om Klageportalen, hvis der ikke er særlige grunde til det. Hvis du ønsker at blive fritaget for at bruge Klageportalen, skal du sende en begrundet anmodning til Haderslev Kommune, Teknik og Miljø, Simmerstedvej 1A, 1., 6100 Haderslev eller teknikmiljoe@haderslev.dk. Haderslev Kommune videresender herefter anmodningen til Miljø- og Fødevarerklagenævnet, som træffer afgørelse om, hvorvidt din anmodning kan imødekommes.

En klage over miljøtilladelsen har som udgangspunkt ikke opsættende virkning på retten til at udnytte tilladelsen, medmindre Miljø- og Fødevarerklagenævnet bestemmer andet, jf. § 81 i Lov om miljøgodkendelse af husdyrbrug mv. Udnyttelse af miljøtilladelsen kan dog kun ske under opfyldelse af vilkårene, der er fastsat i denne tilladelse. Udnyttelsen af miljøtilladelsen sker på eget ansvar, idet Miljø- og Fødevarerklagenævnet i tilfælde af klage kan ændre eller ophæve en miljøtilladelse.

Søgsmål kan anlægges for domstolene i henhold til § 90 i Husdyrgodkendelsesloven. Ønskes afgørelsens gyldighed afprøvet ved domstolene, skal sagen være anlagt inden 6 måneder efter miljøtilladelsen er offentliggjort eller, hvis sagen påklages, inden 6 måneder efter at den endelige administrative afgørelse foreligger.

Haderslev Kommune gør opmærksom på, at der i medfør af Offentlighedslovens § 7² er mulighed for aktindsigt i sagen. Tidspunktet for eventuelt gennemsyn af sagen kan aftales telefonisk med Haderslev Kommune på 74 34 21 45.

Underretning

Orientering om denne afgørelse er sendt til følgende:

---

² Lov om offentlighed i forvaltningen - [LOV nr 606 af 12/06/2013](http://lovsaetning.dk/lov/606/12/06/2013).

Som brev til implicerede parter:

- Margrethe og Lars Mikkelsen, Sønderskovvej 3, 6500 Vojens
e-mail: lars@engom.dk

Som brev til naboer indenfor lugt konsekvenszonen på 154 m: Der er ikke naboer her.**Som brev til matrikulære naboer:**

- Jens Peter Rønholt, Kirkestræde 8, 6500 Vojens

Som e-mail med vedhæftet fil:

- Ansøgers konsulent: Sønderjysk Landboforening, v/Birgitte Madsen
e-mail: bm@slf.dk
- Danmarks Naturfredningsforening, Masnedøgade 20, 2100 København
e-mail: dn-haderslevsager@dn.dk
- Det Økologiske råd, Blegdamsvej 4B, 2200 København N
e-mail: husdyr@ecocouncil.dk
- DOF, Vesterbrogade 140, 1620 København V.
e-mail: natur@dof.dk

Som e-mail med link til hjemmesiden dma.mst.dk:

- Styrelsen for Patientsikkerhed, Tilsyn og Rådgivning Syd, Nytorv 2, 1. sal, 6000 Kolding
e-mail: sesyd@sst.dk
- Danmarks Fiskeriforening, Nordensvej 3, 7000 Fredericia
e-mail: mail@dkfisk.dk
- Ferskvandsfiskeriforeningen for Danmark, Wormstrupvej 2, 7540 Haderup
e-mail: nb@ferskvandsfiskeriforeningen.dk
- Arbejderbevægelsens Erhvervsråd
e-mail: ae@ae.dk
- Forbrugerrådet, Fiolstræde 17, Postboks 12188, 1017 København K.
e-mail: fbr@fbr.dk
- Lokalafd. Danmarks Naturfredningsforening Haderslev, Bent Karlsson, Højgårdsvej 9, Brøndlund, 6500 Vojens
e-mail: bent.karlsson1@outlook.dk
- Lokalafd. Danmarks Sportsfiskerforbund v/ Morten Ringive
e-mail: mri@fleggaard.dk
- Danmarks Sportsfiskerforbund, Skyttevej 4, 7182 Bredsten
e-mail: post@sportsfiskerforbundet.dk
- DOF Sønderjylland v/ Jørn V. Sørensen, Kongevej 64, 6100 Haderslev
e-mail: haderslev@dof.dk

4 Vilkår

Tilladelsen gives under forudsætning af, at produktionen opfylder følgende vilkår:

4.1 *Generelle vilkår*

1. Tilladelsen omfatter de landbrugsmæssige aktiviteter, der er knyttet til bygningerne på ejendommen Sønderskovvej 3, 6500 Vojens.
2. Ansvar for at vilkårene overholdes, ligger hos den ansvarlige for driften af anlægget. Eventuelle ændringer i ejerforhold og/eller hvem, der er ansvarlig for husdyrbrugets drift, skal meddeles til Haderslev Kommune.
3. Der skal til enhver tid forefindes et eksemplar af denne miljøtilladelse på ejendommen.

4.2 *Placering af nye stalde/staldanlæg*

1. Der kan etableres et nyt produktionsareal (stald 2) til kvæg, heste, får og geder på 100 m² med beliggenhed som vist på Bilag 2.
2. Der kan etableres et nyt produktionsareal (stald 3) til kvæg, heste, får og geder på 210 m² med beliggenhed som vist på Bilag 2.
3. Stald 2 og 3 kan (i stedet for husdyrgødningsbekendtgørelsens krav til fast bund med afløb til opsamlingsbeholder) følge byggebladet for løsdriftstalder til ammekvæg nr. 095.03-01/2009 med den virkning, at fast bund og afløb til opsamlingsbeholder kan undlades.

4.3 *Produktionsareal*

4. Husdyrbrugets produktionsareal, staldsystem og teknologi samt dyrearter og dyretyper skal være i overensstemmelse med oversigten nedenfor:

Stalde og produktioner						
Staldnavn	Staldstørrelse (m ²)	Ventilation	Kildehøjde	Produktion	Antal måneder udegående	Produktionsareal (m ²)
Ansøgt drift						
Stald 1	369	Naturlig ventilation	3 m	(#56595) Flexgruppe: Alle kvæg, Heste, Får og Geder; Dybstrøelse	0	341
Stald 2	107	Naturlig ventilation	3 m	(#56604) Flexgruppe: Alle kvæg, Heste, Får og Geder; Dybstrøelse	0	100
Stald 3	210	Blandet ventilation	3 m	(#57400) Flexgruppe: Alle kvæg, Heste, Får og Geder; Dybstrøelse	0	210
Sum						651

”0 mdr. udegående” betyder, at der ikke er krav vedrørende græsning, ansøger kan vælge frit.

Flexgruppen er defineret således:

Alle kvæg, Heste, Får og Geder; Dybstrøelse	Malkekøer, kvier og stude. Dybstrøelse Ammekøer, slagtekalve (over 6 mdr.). Dybstrøelse Kalve, (under 6 mdr.). Dybstrøelse Heste. Dybstrøelse Får og geder. Dybstrøelse
--	---

4.4 *Husdyrgødning*

5. Husdyrgødning/dybstrøelse skal udbringes direkte på mark, da der ikke forefindes møddingsplads på ejendommen. Alternativt kan komposteret dybstrøelse anbringes i markstak i henhold til reglerne i husdyrgødningsbekendtgørelsen.
6. Eventuel dybstrøelse i markstak skal placeres mindst 200 m fra nabobeboelser.

4.5 *Jord, grundvand, overfladevand*

7. Eventuel vask af maskiner og redskaber, m.v. skal foregå på en støbt, fast plads, såfremt vaskevandet kan indeholde husdyrgødning, foderrester og lignende, og bortledning af spildevandet skal ske til en opsamlingsbeholder.
8. Tanke til opbevaring af olie/diesel skal være placeret på fast og tæt bund, så der ikke er mulighed for afløb til jord, overfladevand eller grundvand, og således at spild kan observeres og opsamles med kattegrus eller andet olieabsorberende materiale.
9. Olietanke skal være sikret mod påkørsel.

4.6 *Støj*

10. Den eksterne støjbelastning fra husdyrbruget på ejendommens bygningsparcel må i intet punkt – målt på naboejendom med tilhørende udendørs arealer i tilknytning til boligen – overstige nedenstående værdier. De angivne værdier for støjbelastningen er de ækvivalente, korrigerede lyd niveauer i dB(A):

Tidspunkt	Støjgrænser	Reference tidsrum
Dag		
Mandag - fredag kl. 07 - 18	55 dB(A)	8 timer
Lørdag kl. 07 – 14	55 dB(A)	7 timer
Lørdag kl. 14 – 18	45 dB(A)	4 timer
Søn- og helligdag kl. 07 - 18	45 dB(A)	8 timer
Aften		
Alle dage kl. 18 – 22	45 dB(A)	1 time
Nat		
Alle dage kl. 22 – 07	40 dB(A)	½ time

Støjens maksimalværdi må om natten ikke overstige ovenstående grænseværdier med mere end 15 dB(A) ved alle beboelser. Referencetiden er det mest støjbelastede tidsrum i perioden.

Støjvilkårene for landbrugsdrift omfatter al støj fra virksomheden, dvs. også støj fra andet end fæste, tekniske installationer på ejendommens bygningsparcel, dog ikke støj fra f.eks. markdriften.

11. Hvis kommunen finder det nødvendigt, skal ejer for egen regning lade udføre støjmålinger og/eller -beregninger af støjen fra husdyrbruget for at dokumentere, at støjgrænserne er overholdt. Hvis grænserne konstateres overholdt, kan der højst pålægges ejer at få foretaget én støjmåling og eller -beregning om året. Målingerne/beregningerne skal udføres og rapporteres som "Miljømåling – ekstern støj" af en enhed, som er optaget på Miljøstyrelsens liste over godkendte laboratorier. Virksomhedens støj skal dokumenteres ved måling eller efter gældende vejledninger fra Miljøstyrelsen, pt. nr. 6/1984 om Måling af ekstern støj og nr. 5/1993 om Beregning af ekstern støj fra virksomheder. Målingerne/beregningerne skal foretages på/for de mest støjbelastede områder udenfor virksomhedens grund og under de mest støjbelastede driftsforhold - eller efter anden aftale med kommunen.

4.7 *Lugt*

12. Bedriften og dens omgivelser skal drives og renholdes således, at lugtgener så vidt muligt begrænses. Der skal opretholdes en god staldhygiejne, herunder sikres, at overflader holdes rene og tørre. Stalde skal rengøres minimum én gang årligt.
13. Bedriften må ikke give anledning til væsentlige lugtgener hos naboer.

4.8 *Støv*

14. Driften må ikke medføre væsentlige støvgener uden for ejendommens eget areal.

4.9 *Skadedyr*

15. Opbevaring af foder skal ske på sådan en måde, at der ikke opstår risiko for tilhold af skadedyr (rotter mv.). Stalde, lagre og andre anlæg holdes i forsvarlig rottesikret stand, med henblik på at forhindre gode levedmuligheder for rotter.
16. Arealerne omkring bygninger og tilkørselsveje skal holdes ryddelige og fri for affald, foderrester, gødning m.v.
17. Der skal overalt på ejendommen udføres effektiv flue- og skadedyrsbekæmpelse i overensstemmelse med de nyeste retningslinjer fra Institut for Agroøkologi. Retningslinjerne kan ses her: <http://www.dpil.dk/>

4.10 *Lys*

18. Udendørs belysning og lys fra stalde skal afskærmes, således at der ikke opstår væsentlige lysgener for omkringboende.

4.11 *Vilkår vedrørende egenkontrol*

19. Ved tilsyn skal kommunen have adgang til relevant dokumentation for overholdelse af vilkårene. Det kan fx være i form af opgørelse af produktionsarealet, opbevaring af husdyrgødning, samt logbog for drift og vedligehold af staldsystemer.

5 Miljøteknisk beskrivelse og kommunens vurderinger

Den miljøtekniske beskrivelse danner grundlag for de vilkår, som meddeles i miljøtilladelsen. Vurderingen skal belyse konsekvenserne af driften på ejendommen, og om de virkemidler til forebyggelse og begrænsning af forurening, som fremgår af ansøgningen, er tilstrækkelige.

5.1 *Generelt*

Haderslev Kommunes vurdering

Denne miljøtilladelse omfatter udelukkende anlægget på adressen Sønderskovvej 3, 6500 Vojens.

Kommunen stiller vilkår om, at det er den ansvarlige for driften af anlægget, der er ansvarlig for at overholde godkendelsens vilkår. På godkendelsestidspunktet er det Lars Mikkelsen, der er ansvarlig for driften.

For at sikre, at tilladelsens vilkår er tilgængelige for de ansatte, stilles der vilkår om, at tilladelsen skal foreligge på ejendommen.

5.2 *Staldanlæg*

Ansøgers beskrivelse

Ansøger påtænker at udvide staldarealet og give dyrene mere plads, hvorfor der ansøges om miljøtilladelse.

Ammekvægbesætningen på Sønderskovvej 3 ønskes udvidet fra 341 m² til 651 m² i produktionsareal. Der er i forvejen en tidligere malkestald stald 1 og en halvtagsbygning stald 2. Denne udvides med halvtagsbygningen stald 3, se Bilag 2.

Eksisterende halvtag (stald 2) forlænges med 35 m mod øst (stald 3). Begge bygninger anvendes fremover til stald. Det nye halvtag bliver 6 m dybt (lidt dybere end det eksisterende), bagvæggen bliver 4 m høj og det højeste punkt på taget bliver 6 m højt. Der er udvendigt foderbord foran halvtaget (foderbordet er under udhæng).

Haderslev Kommunes vurdering

Ansøgt drift samt nudriften og 8-årsdriften:

Den tilladte nudrift er en ammekvægbesætning på ca. 25 køer med opdræt og tyrekalve, som er tilknyttet den eksisterende stald 1 med 341 m² produktionsareal. 8-års driften i 2010 var malkekvæg i den samme stald 1 med 260 m².

Tilladelsen omfatter:

- Eksisterende Stald 1 med dybstrøelse til ammekvæg samt heste og får på 341 m² produktionsareal (stald i alt 369 m²)
- Ny stald 2 med dybstrøelse til ammekvæg samt heste og får på 100 m² (stald i alt på 107 m²)
- Ny stald 3 med dybstrøelse til ammekvæg samt heste og får på 210 m² (stald i alt på 210 m²)
- Eksisterende driftsbygning til maskiner og foder

Situationsplan for ejendommen fremgår af Bilag 2.

Der stilles vilkår om, at placering og størrelse af det nye staldanlæg skal være som ansøgt.

Staldene skal som udgangspunkt have fast bund med afløb til en opsamlingsbeholder. Stald 1 som er en oprindelig malkestald har det. Ifølge husdyrgødningsbekendtgørelsen § 82 kan kravene fraviges, hvis forskrifterne i landbrugets byggeblade følges i stedet. Der er stillet vilkår herom for stald 2 og stald 3, da det ikke er egentlige lukkede staldbygninger, men halvtags-stalde. Der findes et byggeblad for ammekvæg: ”Etablering af løsdriftsstalde uden fast bund til ammekøer, ungdyr m.v. på dybstrøelse”.

Haderslev Kommune vurderer, at der ikke behøver at være fast bund i staldene, med afløb til opsamlingsbeholder.

5.3 Husdyrbrugets lokalisering – afstandskrav

Haderslev Kommunes vurdering

Ejendommen ligger i landzone. Husdyrbrugets anlæg er beliggende sydøst for Hammelev.

Afstandskrav i henhold til § 6 i lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug

De fastsatte afstandskrav i § 6 gælder for både etableringer og udvidelser.

Der etableres ny stald 2 og ny stald 3 i forhold til den tilladte nudrift.

Ejendommen er beliggende i landzone og uden for eksisterende eller fremtidigt byzone- eller sommerhusområde. Ejendommen ligger desuden ikke i et område i landzone, der i lokalplan er udlagt til boligformål, blandet bolig og erhvervsformål eller til offentlige formål med henblik på beboelse, institutioner, rekreative formål og lign. Afstanden til disse områder er desuden mere end kravet på mindst 50 m.

Nærmeste byzone er et industriområde ved Hammelev 500 m nord for stald 3, og nærmeste område i landzone med lokalplan til boligformål ligger 3 km mod nordøst.

Nærmeste nabo er Sønderskovvej 2 beliggende 280 m fra stald 2. Afstandskravet på 50 m overholdes.

Afstandskrav i henhold til § 8 i lov om miljøgodkendelse m.v. af husdyrbrug

De fastsatte afstandskrav i husdyrgodkendelseslovens § 8 til nedenstående områder og installationer gælder ligeledes for etableringer og udvidelser. Her er angivet det nærmeste af de tre nye anlæg.

Afstandskrav til	Afstandskrav	Afstand	Nærmeste anlæg
Ikke almene vandforsyningsanlæg	25 m	35 m DGU nr. 151.722	Stald 3
Almene vandforsyningsanlæg	50 m	1,5 km Hammelev	Stald 2
Vandløb (herunder dræn) søer	15 m	600 m Tørring Å 100 m sø	Stald 3
Offentlig vej og privat fællesvej	15 m	20 m	Stald 3
Naboskel	30 m	0 m	Stald 2 og 3
Beboelse samme ejendom	15 m	35 m	Stald 3
Levnedsmiddelvirksomhed	25 m	>25 m	Der forefindes ingen levnedsvirksomhed indenfor 25 m.

Afstandskravene i § 8 er overholdt, bortset fra afstanden til naboskel, som er nærmest 0 m. Der er søgt om og givet dispensation, se afsnit 3.1.

Det vurderes desuden, at de to nye anlæg ikke ligger indenfor fredninger, strand-, klit-, sø-, å-, kirke- og fortidsmindebeskyttelseslinjer. Ejendommen ligger indenfor skovbyggelinjen. Da de to nye stalde vurderes at være erhvervsmæssigt nødvendige for ejendommens drift og i tilknytning til den hidtidige bebyggelse, skal der ikke udfærdiges dispensation fra skovbyggelinjen.

5.4 *Husdyrbrugets landskabelige placering og planmæssige forhold*

Haderslev Kommunes vurdering

Ejendommen ligger indenfor kommuneplanens udpegede bevaringsværdige landskaber.

Ejendommen er beliggende 90 m fra et kulturarvsareal udpeget i kommuneplan 2017. Det er Hammelev Tunneldal med mange arkæologiske registreringer fra stenalderen. Udvidelsen af bedriften med de to stalde vurderes ikke at påvirke kulturarvsarealet.

De to halvtagsbygninger bliver på i alt 5 m x 55 m med bagvæg på 6 m højde. De opføres i tilknytning til den eksisterende bygningsmasse.

Bygningerne vil være skjult af et levende hegn mod nord, og vil være afskærmet af ejendommens øvrige bygninger mod syd.

Staldene vurderes ikke at være i strid med de landskabelige interesser.

Der stilles vilkår om, at staldene skal placeres som beskrevet.

5.5 *Produktionsareal*

Produktionens miljøpåvirkning afhænger af staldanlæggets størrelse opgjort som produktionsarealet, af dyrearter/typer, af anvendte staldsystemer, af overfladearealet af husdyrgødningslagre samt anvendte teknologier i stalde og lagre.

Udgangspunktet for vurderingen (nudrift og 8-årsdrift) er det hidtil anvendte produktionsareal til den hidtil tilladte produktion i de eksisterende stalde ud fra oplysningerne om produktionen i nuværende drift. Nudriften skal fastlægges som den hidtil lovlige drift. Desuden skal bindende krav i tidligere godkendelser også indtastes i nudrift og 8-årsdrift.

For bedriften Sønderkovvej 3 er den tilladte nudrift en ammekvægbesætning på ca. 25 køer med opdræt og tyrekalve, som er tilknyttet den eksisterende stald 1 med 341 m² produktionsareal. 8-års driften i 2010 var malkekvæg i den samme stald 1 med 260 m².

Det ansøgte dyrehold er "Fleksgruppe – dybstrøelse alle kvæg, heste, får og geder". Det er ikke muligt at vælge tyre eller avlsdyr i ansøgningssystemet, men der vil på ejendommen være en ammekvægbesætning med tilhørende opdræt, tyrekalve og avlstyre.

Tegninger af den eksisterende stald og fordeling af produktionsarealer kan ses i Bilag 3 og 4. Tegningerne kan indgå i Haderslev Kommunes miljøtilsyn med ejendommen.

Haderslev Kommunes vurdering

Miljøtilladelsen er givet på grundlag af ansøgningens oplysninger:

Staldnavn	Staldstørrelse (m ²)	Ventilation	Kildehøjde	Produktion	Antal måneder udeglønde	Produktionsareal (m ²)
Ansøgt drift						
Stald 1	369	Naturlig ventilation	3 m	(#56595) Flexgruppe: Alle kvæg, Heste, Får og Geder; Dybstrøelse	0	341
Stald 2	107	Naturlig ventilation	3 m	(#56604) Flexgruppe: Alle kvæg, Heste, Får og Geder; Dybstrøelse	0	100
Stald 3	210	Blandet ventilation	3 m	(#57400) Flexgruppe: Alle kvæg, Heste, Får og Geder; Dybstrøelse	0	210
Sum						651

Miljøpåvirkningen med ammoniak og lugt afhænger af produktionsarealets og gødningsopbevaringsarealets størrelse, af dyresammensætningen og de anvendte staldsystemer samt af den anvendte teknologi. Kommunen stiller derfor vilkår til disse forhold for at sikre, at miljøpåvirkningerne fra ejendommen fastholdes på det niveau, der fremgår af ansøgningen.

Der gøres opmærksom på, at arealer, hvor der eventuelt går dyr midlertidigt og som ikke er medregnet som produktionsarealer, skal rengøres iht. godkendelsesbekendtgørelsens § 38.

5.6 Husdyrgødning

Ansøgers beskrivelse

Dyrene er udegående det meste af året. Flydende husdyrgødning opbevares i gyllekanalerne. Fast møg fjernes fra stalden årligt og køres direkte ud på mark efter høst.

Bygningerne anvendes kun om vinteren. Om sommeren er dyrene på græs. Dyrene afgræsser primært arealer, der ikke er velegnede til dyrkning. Hvis arealerne ikke afgræsses, vil der sandsynligvis opstå skov. I beregningerne er der ikke indtastet oplysninger om afgræsning. Beregningerne tager således højde for en situation hvor alle dyr er på stald, og der skal derfor ikke stilles vilkår om et antal måneder på græs.

Gyllebeholderen, som ses på luftfoto Bilag 2, er fjernet.

Haderslev Kommunes vurdering

Ifølge § 11 i husdyrgødningsbekendtgørelsen vil en opbevaringskapacitet svarende til mindst 9 måneders produktion normalt være tilstrækkelig til, at udbringningen og gødningsanvendelsen kan ske i overensstemmelse med de generelle miljøregler. Dog skal der være minimum 6 måneders kapacitet.

Gødningsproduktionen er relateret til antal dyr og ikke til m² produktionsareal. Denne § 16 miljøtilladelse stiller ikke krav om dyrenes maksimale antal, og ejendommens opbevaringskapacitet beregnet i måneder kan derfor variere år for år.

Der er ikke møddingsplads på ejendommen, og miljøtilladelsen stiller derfor vilkår om, at dybstrøelse skal udbringes direkte på marken til udspredding efter husdyrgødningsbekendtgørelsens regler. Alternativt kan komposteret dybstrøelse, når dybstrøelsen mindst har ligget 3-4 måneder i stald, i stedet lægges i markstak og skal følge reglerne i husdyrgødningsbekendtgørelsens §§ 15 og 16 om afstande, overdækning og optegnelser. Herved overholdes husdyrgødningsbekendtgørelsens krav om tilstrækkelig kapacitet.

Markstak skal iht. Vejledningen ikke indtegnes i ansøgningens skema.

Hvis det er nødvendigt at lægge dybstrøelse i markstak, stilles der vilkår om, at stakken skal placeres mindst 200 m fra nabohuse for at mindske lugtgener.

5.7 Ammoniakemission, Naturvurdering og Bilag IV-arter

Haderslev Kommunes vurdering

Naturvurdering

Plantesamfund i terrestriske naturområder kan være følsomme overfor luftbåren ammoniak. Ammoniak kan medføre eutrofiering, som kan forringe områdernes naturmæssige værdi. I forbindelse med en husdyrproduktion vil der normalt ske en fordampning af ammoniak fra stald og lager. En stor del af den fordampede ammoniak falder i kort afstand fra kilden og kan derfor forringe kvaliteten af nærliggende naturområder.

I miljøgodkendelsesordningen er der som udgangspunkt taget det nødvendige hensyn til naturområder, i kraft af krav til den maksimalt tilladte totaldeposition eller merdeposition af ammoniak til forskellige ammoniakfølsomme naturtyper. Ammoniakdepositionen fra husdyrbruget skal overholde beskyttelsesniveauet i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen.

I Bilag 5 har kommunen foretaget en vurdering af, om naturområderne i nærheden af ejendommen kan blive påvirket væsentligt som følge af øget kvælstoffordampning.

Konklusionen på kommunens naturvurdering:

- Tilstanden i naturområderne i kategori 1, 2 eller 3 samt i øvrig § 3 natur vurderes ikke at ville ændre sig som følge af det ansøgte projekt på Sønderskovvej 3.
- Samlet set vurderes ammoniakdeposition fra anlægget i det ansøgte projekt ikke at udgøre en væsentlig påvirkning af de nærmeste Natura 2000-områders udpegningsgrundlag. Ligeledes vurderes det, at ammoniakdeposition eller øvrige ansøgte ændringer ikke vil skade arter opført på habitatdirektivets bilag IV
- Der stilles derfor ingen skærpende vilkår.

5.8 Jord, grundvand, overfladevand

Ansøgers beskrivelse

Anslåede mængder af restvand:

Spildevandstyper	m ³ /år før udvidelse	m ³ /år efter udvidelse	Afledes til
Rengøringsvand (maskiner)	0	0	-
Regnvand fra befæstede arealer	0	0	-

Befæstet areal (m²) omkring bygninger:

Befæstede arealer	Før udvidelse	Efter udvidelse
Ensilageplads	0	0
Møddingsplads	0	0

Kalvehytter	0	0
Vaskeplads	0	0

Tagvand ledes via dræn til Tørning Å.

Der er ikke toilet i stalden.

Energi- og vandforbrug:

Der er egen boring på ejendommen.

Type	Før ændring	Efter ændring (anslået)
El	4000 kwh	+ 32 kwh
Fyringsolie – stald	0	0
Dieselolie – traktor	3000 L	3050 (markarb., strø, fodrem)
Gas	0	0
Egenproduktion af energi	Produktion af flis	Uændret
Vand	800	Uændret

Haderslev Kommunes vurdering

Eventuel vask af sprøjteudstyr til pesticider skal følge reglerne for påfyldning og vask i bekendtgørelse nr. 906/2016. Der er stillet vilkår om eventuel vask af andre maskiner, hvis vaskevandet indeholder gødning, foderrester e.l. Dette er dog ikke aktuelt, da en maskinstation ordner markdriften.

Opstilling og afmelding af olietanke reguleres i henhold til olietanksbekendtgørelsen (nr. 1611/2015).

Haderslev Kommune vurderer, at der skal stilles vilkår til opbevaring af olie/diesel for at undgå forurening af jord og grundvand ved uheld. Der stilles vilkår om absorptionsmateriale ved spild og om, at beholderne skal sikres mod påkørsel. Med disse forholdsregler mindskes risikoen for en punktforurening som følge af uheld under håndtering af olie.

5.9 *Lugt*

Haderslev Kommunes vurdering

Lugten fra staldene er på i alt 8.463 OU/s. I ansøgningssystemet er beregnet en teoretisk geneafstand for de 3 genekriterier (beboelsestyper): byzone/sommerhusområde, samlet bebyggelse i landzone og enkelt beboelse i landzone. Naboejendomme med landbrugspligt eller ejet af ansøger er ikke omfattet af genekriterierne for lugt.

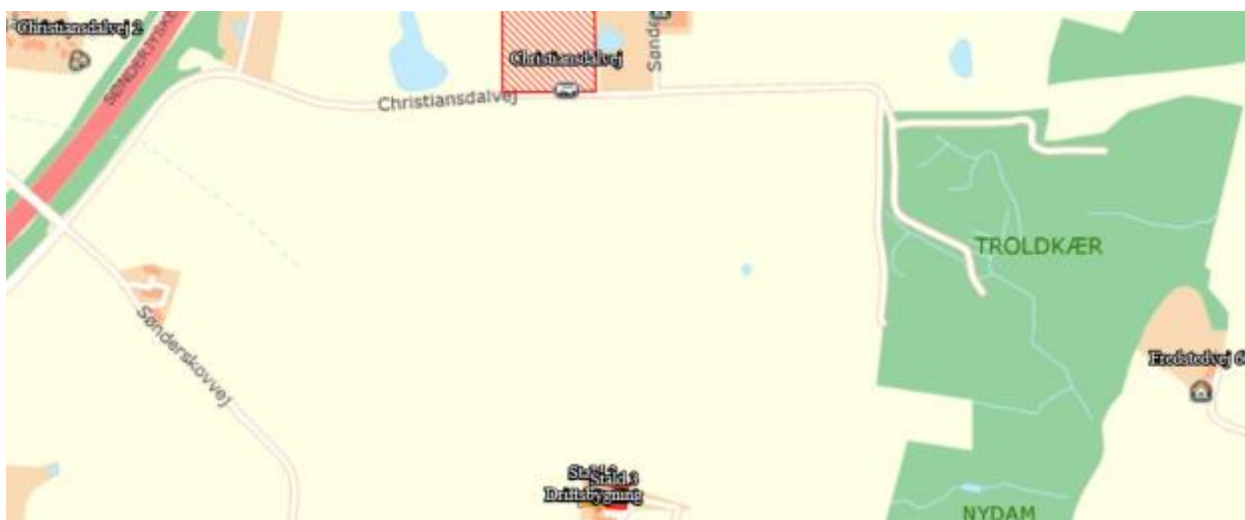
Geneafstanden er den minimumsafstand, der skal være fra et anlæg til en beboelse, for at genekriteriet ikke overskrides.

I figur 2 ses it-ansøgningssystemets beregnede geneafstande, samt den faktiske vægtede gennemsnitsafstand for produktionen til de 3 geneområder.

Figur 2: Beregnede og faktiske geneafstande til beboelser

Områdetype	Mindste geneafstand	Faktisk vægtet afstand
Enkelt-bolig uden landbrugspligt Fredstedvej 3	50 meter	741 meter
Samlet bebyggelse Ved Christiansdalvej 2 i Hammelev	80 meter	849 meter
Byzone Industrikvarter ved Søndergård Allé	142 meter	500 meter

Ejendommens placering i forhold til nærmeste enkeltliggende nabo uden landbrugspligt, til samlet bebyggelse og til byzone, fremgår af nedenstående udklip fra it-systemet:

For alle husdyrbrug gælder, at lugtemissionen kan begrænses ved at opretholde en god staldhygiejne, og at produktionsforhold og arbejdsgange skal tilrettelægges således, at dannelse af lugtende stoffer minimeres. På baggrund heraf stiller Haderslev Kommune vilkår vedrørende rengøring af staldanlæg med henblik på at sikre, at lugtgener begrænses mest muligt.

Der stilles desuden vilkår om, at der ikke må være væsentlige lugtgener, dvs. gener, som kommunen vurderer, er væsentligt større end det, der kan forventes ifølge grundlaget for miljøvurderingen.

5.10 Støjkloder og rystelser

Ansøgers beskrivelse

Støjkilde	Placering	Driftstid
Ventilationsafkast	Ingen	Ingen
Kompressor	Maskinhus	Kun tændt efter behov
Kompressor til mælkekøling	Ingen	Ingen
Vakuumpumpe til malkeanlæg	Ingen	Ingen

Kornvalse	Ingen	Ingen
Korntørring	Ingen	Ingen

Beskrivelse af støjtiltag: Ingen særlige tiltag.

Virksomhedens bidrag til trafikstøjen i området vurderes at være begrænset i forhold til den samlede trafikbelastning og ændres ikke væsentligt som følge af ansøgningen.

Haderslev Kommunes vurdering

På baggrund af ejendommens lokalisering vurderes det, at støjen fra anlægget med tilknyttede aktiviteter generelt ikke vil give anledning til væsentlige støjgener for de omkringliggende nabobeboelser. Kommunen vurderer, at støjen ikke vil overstige miljøstyrelsens vejledende maksimums grænser på 55 dB dag / 45 dB aften / 40 dB nat ved nabobeboelse.

De vejledende støjgrænser stilles som vilkår. Det bemærkes, at brugen af landbrugsredskaber i marken er undtaget fra støjgrænserne.

Der er ingen udendørs kompressorer eller andre forhold på ejendommen, der kan give anledning til rystelser ved naboer. Haderslev Kommune vurderer derfor, at rystelser ikke vil give anledning til væsentlige gener, og der stilles ikke vilkår til rystelser.

5.11 Støv

Ansøgers beskrivelse

Driften, herunder håndtering af foder og halm, forventes ikke at medføre væsentlige støvgener uden for ejendommens eget areal.

Haderslev Kommunes vurdering

En væsentlig kilde til eventuelle støvgener kan være håndtering af hø og halm, indlæsning af foder, samt kørsel på grusvejen, og der stilles vilkår om, at der ikke må opstå væsentlige støvgener for de omkringboende.

Der henvises til god landmandspraksis. Det vil sige, at al transport til og fra bedriften foregår ved hensynsfuld kørsel og planlægges således, at omgivelserne påvirkes mindst muligt.

5.12 Fluer og skadedyr

Ansøgers beskrivelse

Der vil på ejendommen blive foretaget fluebekæmpelse i overensstemmelse med de gældende retningslinjer.

Ved fluegener bekæmpes med strips og neonlys.

God gødningshåndtering og en generel god staldhygiejne med kalkning samt fjernelse af gødnings- og foderrester sikrer, at der kun er minimalt med fluer.

Haderslev Kommunes vurdering

Det skal søges at minimere gener fra fluer og skadedyr, hvilket fastholdes gennem vilkår om ryddelighed, om foderopbevaring og om at overholde retningslinjer fra Skadedyrlaboratoriet, Århus Universitet, Institut for Agroøkologi; <http://www.dpil.dk>

Konstateres der rotter på ejendommen, skal det straks meddelelse til kommunen, så bekæmpelse kan iværksættes.

5.13 Transport, til- og frakørsler

Ansøgers beskrivelse

Der er kun en tilkørsel til ejendommen. Placering af interne transportveje er vist på kortbilag 2.

Antallet af transporter afhænger af dyreholdets størrelse og sammensætning. Arealbaserede godkendelser/tilladelser rummer fleksibilitet i dyreholdets størrelse og sammensætning, hvorfor det er svært at vurdere antallet af transporter. For en ejendom som denne med ammekvæg, der er udegående det meste af året, er der relativt få transporter. Transporterne sker typisk i dagtimerne fra ca. kl. 7.00 til kl. 17.00.

Haderslev Kommunes vurdering

Der er indkørsel til ejendommen fra Sønderskovvej. Der ændres ikke på ejendommens til- og frakørselsforhold.

Antallet af transporter vil stige. Ved vurdering af, om der forekommer gener fra husdyrbrug, er det praksis at betragte landzonen som landbrugets erhvervsområde, og beboere af boliger i landzone må derfor som udgangspunkt acceptere visse ulemper, der kan være forbundet med at være nabo til et landbrug.

Kommunen vurderer på baggrund af husdyrbrugets lokalisering, at transporter ikke vil være til væsentlig gene for beboerne i området, og der stilles ingen særlige vilkår i forhold til transport.

5.14 Lys

Haderslev Kommunes vurdering

Det vurderes, at lysforhold på ejendommen ikke vil få en væsentlig indvirkning på landskabet eller være til væsentlig gene for omkringboende i de mørke timer.

Der stilles vilkår om, at lys ikke må være til væsentlig gene.

5.15 Affald

Ansøgers beskrivelse

Affald bortskaffes i henhold til kommunens affaldsregulativ.

Kemikalier opbevares i aflåst skab i rum uden afløb.

Døde dyr placeres øst for stalden, og afhentes af DAKA.

Papir, pap og plast kommer i ”brændbart” til Provas.

Jern og skrot kommer til produkthandler.

Lysstofrør afleveres på genbrugsplads.

Haderslev Kommunes vurdering

Det vurderes, at opbevaring og bortskaffelse af affald sker i overensstemmelse med Haderslev Kommunes affaldsregulativ. Det stilles ikke vilkår til at sikre dette, da husdyrbruget som virksomhed i Haderslev Kommune er forpligtet til at overholde de gældende retningslinjer i affaldsregulativet. Regulativet for erhvervsaffald kan findes på kommunens hjemmeside.

Der gøres desuden opmærksom på, at reglerne om opbevaring af olie, kemikalier og affald herfra står i Haderslev Kommunes Forskrift for opbevaring af farligt affald og kemikalier.

Vi henviser i denne forbindelse også til at transportører af jern og metal, samt plastbeholdere med medicinglas, kanyler, skalpeller mv. skal være godkendt hertil. Se nærmere på Energistyrelsens hjemmeside <https://affaldsregister.ens.dk/Default.aspx>

Opbevaring og håndtering af miljøfarlige stoffer vurderes ikke at være til risiko for miljøet, under forudsætning af overholdelse af vilkåret om vask af maskiner, som står under Jord, grundvand og overfladevand.

5.16 Uheld

Haderslev Kommune vurderer, at der ikke skal stilles vilkår om uheld i denne § 16 b tilladelse.

5.17 Ophør

Haderslev Kommune vurderer, at der ikke skal stilles vilkår om ophør i denne § 16 b tilladelse.

5.18 Egenkontrol

Haderslev Kommunes vurdering

I miljøtilladelsen er opsat et vilkår for egenkontrol. Vilkåret drejer sig om at dokumentere, at produktionen holdes indenfor de godkendte rammer. Dokumentationen skal vise hvordan og hvorvidt de pågældende vilkår i miljøtilladelsen efterleves, og skal bruges i forbindelse med tilsyn.

Vilkårene i denne tilladelse vil løbende blive gennemgået af tilsynsmyndigheden (kommunen) sammen med driftsherren ved miljøtilsyn.

5.19 Anvendelse af BAT – Bedste tilgængelige teknologi.

Ammoniakemissionen fra husdyrbruget er lavere end 750 kg NH₃-N/år.

Der er derfor ikke krav om, at husdyrbruget skal overholde et maksimalt BAT-niveau for ammoniak-emission, og heller om andre parametre med baggrund i BAT.

5.20 Samlet vurdering

Haderslev Kommune vurderer, at der kan meddeles miljøtilladelse til det ansøgte, da:

- Husdyrbruget i øvrigt kan drives på stedet uden at påvirke omgivelserne på en måde, som er uforenelig med hensynet til omgivelserne, samt
- Driften af det ansøgte husdyrbrug ikke medfører væsentlige virkninger på miljøet.

Bilag 1: Grundlag for vilkår og lovgivning

Gældende lovgivning og generelle regler for driften af landbrugsejendommen og håndtering af diverse produkter anvendt på ejendommen skal være kendte og skal følges af husdyrbruget.

Godkendelsens vilkår er meddelt med baggrund i kommunens vurderinger, som følger af Miljøstyrelsens love, bekendtgørelser med tilhørende vejledninger og orienteringer:

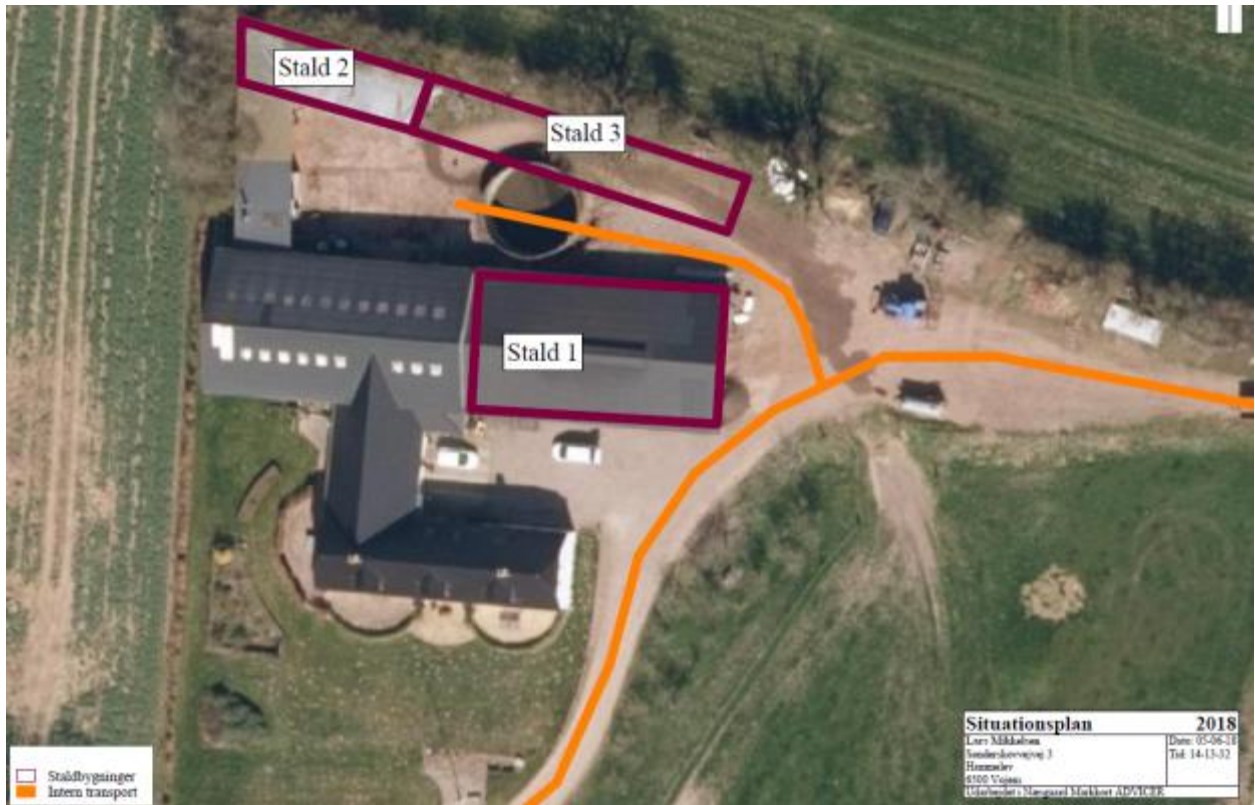
- Bekendtgørelse af lov om husdyrbrug og anvendelse af gødning mv. [LBK nr. 1020 af 06/07/2018](#) (Husdyrbrugloven).
- Bekendtgørelse om godkendelse og tilladelse m.v. af husdyrbrug nr. 1380 af 30/11/2017 (Husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen).
- Vejledning nr. 5/1984 Ekstern støj fra virksomheder
- Vejledning nr. 6/1984 Måling af ekstern støj fra virksomheder

Udover vilkårene i denne miljøtilladelse er husdyrbruget underlagt de til enhver tid gældende bestemmelser i gældende love og bekendtgørelser. Nedenstående liste giver et overblik over gældende lovgivning på afgørelsestidspunktet, samt relevante regulativer og planer, som husdyrbruget endvidere er underlagt. Populærtitler som anvendes i miljøtilladelsen er angivet i parentes.

- Bekendtgørelse af lov om miljøbeskyttelse - [LBK nr. 966 af 23/06/2017](#) (Miljøbeskyttelsesloven)
- Bekendtgørelse af lov om naturbeskyttelse - [LBK nr. 934 af 27/06/2017](#) (Naturbeskyttelsesloven)
- Bekendtgørelse af lov om vandløb - [LBK nr. 127 af 26/01/2017](#) (Vandløbsloven)
- Bekendtgørelse om erhvervsmæssigt dyrehold, husdyrgødning, ensilage m.v. - [BEK nr 1011 af 22/06/2018](#) (Husdyrgødningsbekendtgørelsen)
- Bekendtgørelse om affald - [BEK nr 1309 af 18/12/2012](#) (Affaldsbekendtgørelsen)
- Bekendtgørelse om kontrol af beholdere for flydende husdyrgødning, ensilagesaft eller spildevand - [BEK nr. 1322 af 14/12/2012](#)
- Bekendtgørelse om indretning, etablering og drift af olietanke, rørsystemer og pipelines - [BEK nr. 1611 af 10/12/2015](#) (Olietanksbekendtgørelsen)
- Bekendtgørelse om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter - [BEK nr. 926 af 27/06/2016](#)
- Bekendtgørelse af museumsloven - [LBK nr 358 af 08/04/2014](#) (Museumsloven)
- Regulativ for erhvervsaffald, Haderslev Kommune af 04/09/2015. Regulativ og yderligere oplysninger kan findes på www.haderslev.dk -> Erhverv -> Erhvervsaffald ([Regulativ for erhvervsaffald](#))
- Kommuneplan 2017, Haderslev Kommune. Kommuneplanen kan findes på <http://kommuneplan2017.haderslev.dk/>

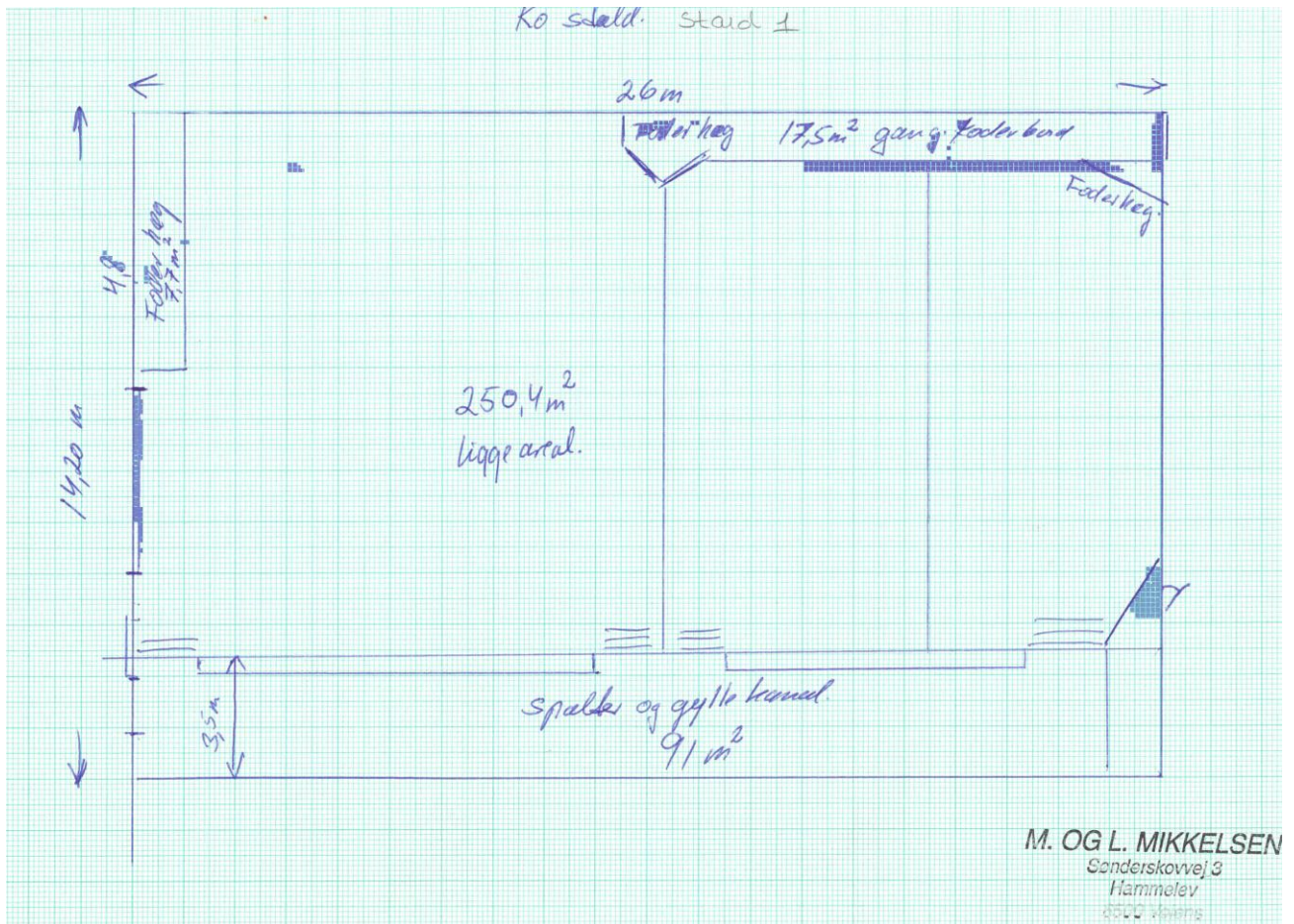
Bilag 2: Situationsplan

Bilag 3: Staldindretning, stald 1

Bilag 4: Produktionsarealer

Fordeling af produktionsarealer v.2

Bygning	Areal og staldsystem		
	8-års drift	Nudrift (anm 2012)	Planlagt drift
Stald 1	200 m2 sengestald m fast gulv, køer, kvier og stude 20 m2 dybstrøelse, kalve under 6 mdr 40 m2 dybstrøelse, køer, kvier, stude	291 m2 dybstrøelse (ædeplads m spalter), ammekøer og slagtekalve over 6 mdr 50 m2 dybstrøelse, kalve under 6 mdr	341 m2 dybstrøelse (ædeplads m spalter) Fleksgruppe "alle kvæg"
Stald 2	0	0	100 m2 dybstrøelse Fleksgruppe "alle kvæg"
Stald 3	0	0	210 m2 dybstrøelse Fleksgruppe "alle kvæg"

Bilag 5: Naturvurdering

Ansøgers tekst, version 6

Samlet resultat af ammoniakberegninger ? 1

Samlet emission: **572,9** (kg NH₃-N/år)Meremission (8 års-drift): **184,1** (kg NH₃-N/år)Meremission (nudrift): **336,8** (kg NH₃-N/år)

Oversigt af naturpunkter ? 1

Navn:	Kategori:	Opretter:	Kumulation:	Ruhed natur:	Merdeposition (kg N/ha/år):		Totaldeposition (kg N/ha/år):
					8-års drift	Nudrift:	
Mose i Natura2000	Kategori 1	Ansøger	0	S	0,0	0,1	0,1
Eng	Kategori 3	Ansøger	0	S	0,0	0,1	0,1
Overdrev i Natura2000	Kategori 1	Ansøger	0	S	0,0	0,0	0,0
Skov V	Kategori 3	Ansøger	0	S	0,0	0,0	0,1
§7	Kategori 1	Ansøger	0	S	0,0	0,0	0,0
Sø 5	Kategori 3	Ansøger	0	S	0,2	0,5	0,9
Elle-askeskov	Kategori 1	Sagsbehandler	1	S	0,1	0,2	0,4
Bøg på muld	Kategori 1	Sagsbehandler	1	S	0,1	0,2	0,4
Kat 2	Kategori 2	Sagsbehandler	0	Bn	0,0	0,0	0,0

Haderslev Kommunes vurdering

Beskyttede naturtyper efter Husdyrbrugloven

Husdyrbrugloven³ og husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen⁴ definerer en række kvælstoffølsomme naturtyper:

- Kategori 1 natur (§ 7, stk. 1, nr. 1) omfatter en række bestemte ammoniakfølsomme naturtyper (opremset i bekendtgørelsens bilag 3 D) beliggende inden for internationale naturbeskyttelsesområder, samt heder og overdrev i øvrigt, som er beliggende inden for et Natura 2000-område.
- Kategori 2 natur (§ 7, stk. 1, nr. 2) omfatter bestemte ammoniakfølsomme naturtyper (højmoser, lobeliesøer, samt heder større end 10 ha og overdrev større end 2,5 ha) beliggende udenfor internationale naturbeskyttelsesområder.

³ Bekendtgørelse af lov om husdyrbrug og anvendelse af gødning m.v. – LBK nr 1020 af 06/07/2018

⁴ Bekendtgørelse om godkendelse og tilladelse m.v. af husdyrbrug – BEK nr 1380 af 30/11/2017

- Kategori 3 natur omfatter ammoniakfølsomme naturtyper (heder, moser, overdrev og skove) beliggende udenfor internationale naturbeskyttelsesområder.

Tabel 1: Ammoniakdeposition til kategoriseret natur i nærheden af anlægget

Naturområde	Afstand til anlæg	Merdeposition on nudrift (kg N/ha/år)	Merdeposition 8 års-drift (kg N/ha/år)	Totaldeposition (kg N/ha/år)
<i>Kategori 1</i>				
Bøg på muld	140 m S	0,2	0,1	0,4
Elle- og askeskov	328 m Ø	0,2	0,1	0,4
<i>Kategori 2</i>				
Overdrev	1,8 km Ø	-	-	0,0
<i>Kategori 3</i>				
Mose	980 m Ø	-	-	0,0

Anlæggets beliggenhed i forhold til kategoriseret natur er vist på bilag 5a og 5b.

Kategori 1 natur

Totaldepositionen må maks. være 0,2-0,7 kg N/ha/år jf. bilag 25 i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen afhængig af antallet af andre husdyrbrug i nærheden af naturarealet.

Sønderskovvej 3 ligger ca. hhv. 140 m og ca. 328 m fra skovområder, som er omfattet af kategori 1 natur jf. ovenstående tabel. Èt andet landbrug ligger i kumulation og totaldepositionen til naturområderne må maksimalt være 0,4 kg N/ha/år. Den beregnede totaldeposition er netop 0,4 kg N/ha/år og lovkravet er således overholdt.

Det vurderes på den baggrund, at skovområderne ikke vil blive påvirket væsentligt af projektet.

Der stilles ingen skærpende vilkår.

Kategori 2 natur

Totaldepositionen må maks. være 1 kg N/ha/år jf. § 26 i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen.

Den nærmeste naturtype omfattet af Husdyrbruglovens kategori 2 er et overdrev, som findes ca. 1,8 km øst for det ansøgte projekt. Overdrevet modtager ingen ammoniakdeposition fra det ansøgte projekt. Det vurderes derfor, at dets naturtilstand ikke vil ændre sig som følge af projektet.

Der stilles ingen skærpende vilkår.

Kategori 3 natur

Der kan stilles krav til merdepositionen efter § 35 *stk.* 2-5 i husdyrgodkendelsesbekendtgørelsen. Kravet kan dog ikke være under 1 kg N/ha/år jf. § 28 i samme bekendtgørelse.

Den nærmeste naturtype omfattet af Husdyrbruglovens kategori 3 er en mose som findes ca. 980 m øst for anlægget. Mosen modtager, ifølge beregninger i husdyrgodkendelse.dk, ingen ammoniakdeposition fra det ansøgte projekt. Det vurderes derfor, at overdrevets naturtilstand ikke vil ændre sig som følge af projektet.

Der stilles ingen skærpende vilkår

Beskyttede naturtyper efter naturbeskyttelsesloven

Naturbeskyttelseslovens⁵ § 3 omfatter søer større end 100 m², udpegede vandløb, heder, moser, strandenge, strandsumpe, ferske enge og biologiske overdrev. Der må ikke foretages ændringer i tilstanden af arealer, som er beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3. Denne forpligtelse påhviler til en hver tid ejeren af arealet. I følge Husdyrbruglovens⁶ § 33 skal kommunen i sin vurdering varetage hensynet til natur, der er beskyttet mod tilstandsændringer.

Tabel 2: Ammoniakdeposition til § 3 natur i nærheden af anlægget

Naturområde	Afstand til anlæg	Merdeposition on nudrift (kg N/ha/år)	Merdeposition on 8 års- drift (kg N/ha/år)	Totaldeposition (kg N/ha/år)
Sø	61 m S	0,5	0,2	0,9
Eng	507 m Ø	0,1	0,0	0,1

Anlæggets beliggenhed i forhold til § 3 natur er vist på bilag 5.

De nærmest beliggende § 3 beskyttede naturområder, som ikke er kategoriseret natur, er en sø og en eng, som findes hhv. ca. 61 m syd for anlægget og ca. 507 m øst for anlægget. Se ovenstående tabel 2. Søen modtager en merdeposition af ammoniak på hhv. 0,5 kg N/ha/år og engen modtager en merdeposition på 0,1 kg N/ha/år fra anlægget. Alle beskyttede naturtyper omkring Sønderkovvej 3 modtager altså en merdeposition fra anlægget på mindre end 1 kg N/ha/år. Se ovenstående tabel 2. Ifølge DMU notat af 26/06 2005 er der ingen målbar ændring af § 3 natur ved en afsætning af ammoniak på mindre end ca. 1 kg N/ha/år. Det vurderes på den baggrund at søens og engens tilstand ikke vil ændre sig som følge af det ansøgte projekt.

Der stilles ingen skærpende vilkår.

Beskyttede naturtyper og arter efter habitatbekendtgørelsen

Habitatbekendtgørelsen⁷ udpeger en række internationale naturbeskyttelsesområder. De internationale naturbeskyttelsesområder kaldes Ramsarområder, Fuglebeskyttelsesområder og Habitatområder alt efter, om de er beskyttet efter Ramsarkonventionen eller efter EU's fuglebeskyttelses- og habitatdirektiver, og de tre typer områder går under fællesbetegnelsen Natura 2000-områder. Natura 2000-områderne er udpeget for at beskytte naturtyper og i Danmark hjemmehørende arter. De udpegede ar-

⁵ Bekendtgørelse af lov om naturbeskyttelse – LBK nr. 934 af 27/06/2017

⁶ Bekendtgørelse om godkendelse og tilladelse m.v. af husdyrbrug – LBK nr. 1380 af 30/11/2017

⁷ Bekendtgørelse om udpegnings og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter – BEK nr. 926 af 27/06/2016

ter omtales normalt som bilag IV-arter, fordi de er opført på habitatdirektivets bilag IV. Ifølge Habitatbekendtgørelsen er kommunen forpligtet til at lave en række vurderinger i forhold til Natura 2000-områderne og bilag IV-arterne, før den kan udstede en miljøgodkendelse efter Husdyrbrugloven:

§ 6, stk. 1: Kommunen skal foretage en vurdering af, om projektet i sig selv, eller i forbindelse med andre planer og projekter, kan påvirke et Natura 2000-område væsentligt

§ 10, stk. 1: Der kan ikke gives tilladelse, dispensation, godkendelse mv., hvis det ansøgte kan

- *beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er optaget i habitatdirektivets bilag IV, litra a) eller*
- *ødelægge de plantearter, som er optaget i habitatdirektivets bilag IV, litra b) i alle livsstadier*

Tabel 3: Natura 2000-område i nærheden af anlægget

Natura 2000-område	Afstand til anlæg
N 112 "Lillebælt"	0 m

Natura 2000

Anlæggets beliggenhed i forhold til Natura 2000-områder er vist på bilag 5d.

Nærmeste Natura 2000-område er område nr. 112 Lillebælt, som omfatter habitatområde H96 og fuglebeskyttelsesområde F47. En lille del af det ansøgte projekt ligger indenfor natura 2000 området. Da projektet ikke påvirker udpegningsgrundlaget for Natura 2000 området er det vurderet, at det ansøgte byggeri indenfor naturbeskyttelsen er lovmedholdeligt.

For habitatområder og fuglebeskyttelsesområder er beskyttelsen baseret på en række arter og naturtyper. Listen over disse arter og naturtyper kaldes områdets udpegningsgrundlag. I bilag 5e findes en beskrivelse af Natura 2000-området samt dets udpegningsgrundlag.

Bilag IV arter

Anlæggets beliggenhed i forhold til registrerede bilag IV-arter er vist på bilag 5d. De potentielt forekommende bilag IV-arter i Haderslev Kommune er beskrevet i bilag 5f.

I det følgende vurderes forekomsten af bilag IV arter, med naturligt udbredelsesområde i nærheden af anlægget.

Padder

Følgende bilag IV-padder har i henhold til faglig rapport nr. 635 naturligt udbredelsesområde i Haderslev Kommune: Spidssnudet frø, løgfrø, løvfrø, strandtudse og stor vandsalamander.

I området omkring anlægget er der registreret løvfrøer adskillige steder samt strandtudse og snog.

Ingen af søerne eller andre naturområder i området omkring anlægget vil som følge af projektet blive påvirket af en merdeposition af ammoniak større end 0,5 kg N/ha/år eller en totaldeposition større end 0,9 kg N/ha/år. Ifølge DMU notat af 26/06 2005 er der ingen målbar ændring af § 3 natur ved en afsætning af ammoniak på mindre end ca. 1 kg N/ha/år. Derfor vurderer Haderslev Kommune, at yngle- og rasteområder for bilag IV-padder ikke vil blive beskadiget eller ødelagt af ammoniak fra anlægget.

Andre bilag IV-arter

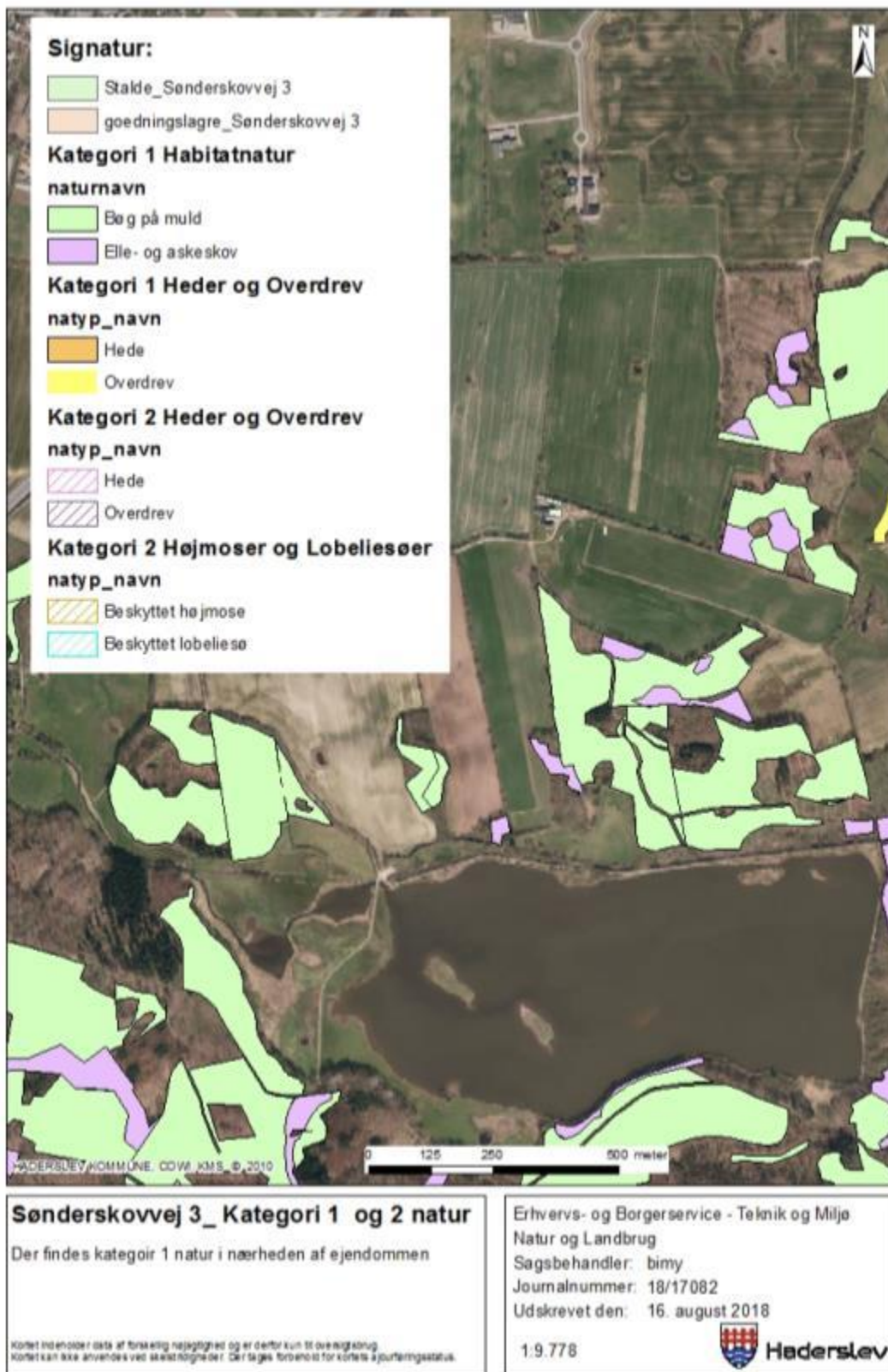
Udover paddearter kan der også jf. Håndbog om bilag IV arter findes flere arter af flagermus, samt markfirben i området omkring ejendommen. Projektområdet ligger tæt på birkemusens og odderens udbredelsesområde, men ikke indenfor snæblens eller marsvinets udbredelsesområde. Birkemus registrerede udbredelsesområde findes midt i Haderslev Kommune, odder og snæbel findes i nogle af de vestvendte vandløbssystemer og marsvin findes i Lillebælt.

Markfirbenets og birkemusens levevilkår og dermed udbredelsesområde vil kunne påvirkes af projekter, som indebærer opdyrkning af tidligere udyrkede arealer. Ligeledes vil projekter som påvirker sten- og jorddiger samt levende hegn kunne påvirke arternes yngle- og rasteområder. Projekter som berører bygninger, skove, levende hegn og gamle træer kan evt. påvirke raste- og yngleområder for flagermus.

Da projektet ikke indebærer ændring på de opdyrkede eller ikke opdyrkede arealer, ændring af jord- og stendiger, levende hegn, fældning af gamle træer eller nedrivning af ældre bygninger eller i øvrigt ændrer på forhold, som ville kunne fungere som yngle- eller rasteområde for flagermus, birkemus, odder eller markfirben vurderer Haderslev Kommune, at yngle- og rasteområder for de nævnte bilag IV-arter ikke vil blive beskadiget eller ødelagt, som følge af de ansøgte ændringer på ejendommen.

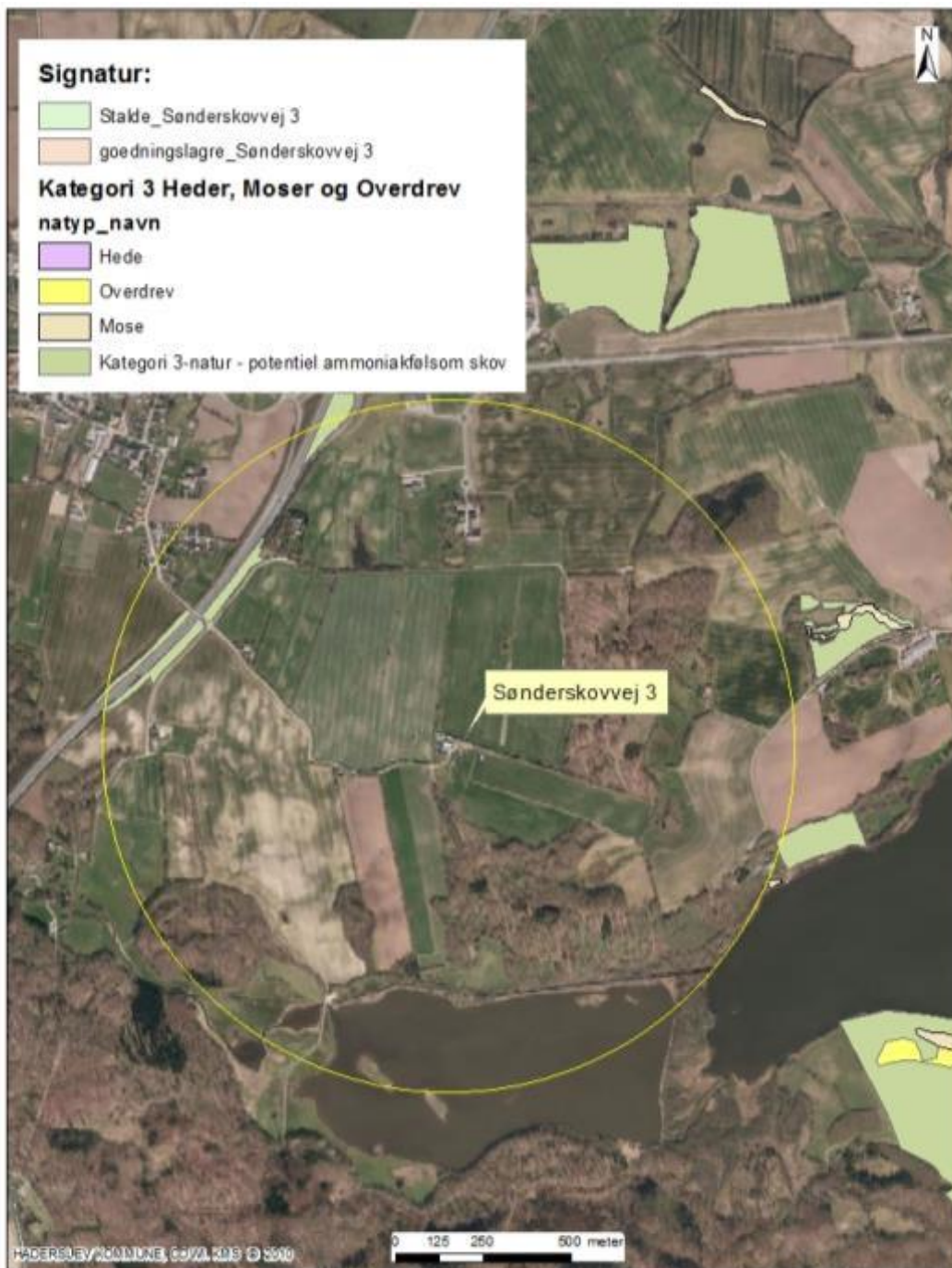
Samlet set vurderes ammoniakdeposition fra anlægget i det ansøgte projekt ikke at udgøre en væsentlig påvirkning af de nærmeste Natura 2000-områders udpegningsgrundlag. Ligeledes vurderes det, at ammoniakdeposition eller øvrige ansøgte ændringer ikke vil skade arter opført på habitatdirektivets bilag IV. Påvirkningen fra anlæggets ammoniakdeposition er dermed i overensstemmelse med habitatbekendtgørelsens § 6, stk. 1 samt § 10, stk. 1, og kræver ikke udarbejdelse af konsekvensvurdering efter habitatbekendtgørelsen regler herom.

Bilag 5a – Kort over kategori 1 og 2 natur ved anlæg

Bilag 5b – Kort over kategori 3 natur ved anlæg

Sønderskovvej 3_ Kategori 3 natur

Nærmeste kategori 3 natur er potentielammoniakfølsom skov
1000 m cirkel angivet

Kortet indeholder data af forskellig nøjagtighed og er derfor kun til orientering.
Kortet kan ikke anvendes ved skelstrøgninger. Der lægges forbehold for kortets ajourføringsstatus.

Erhvervs- og Borgerservice - Teknik og Miljø
Natur og Landbrug

Sagsbehandler: bimy

Journalnummer: 18/17082

Udskrevet den: 16. august 2018

1:15.000

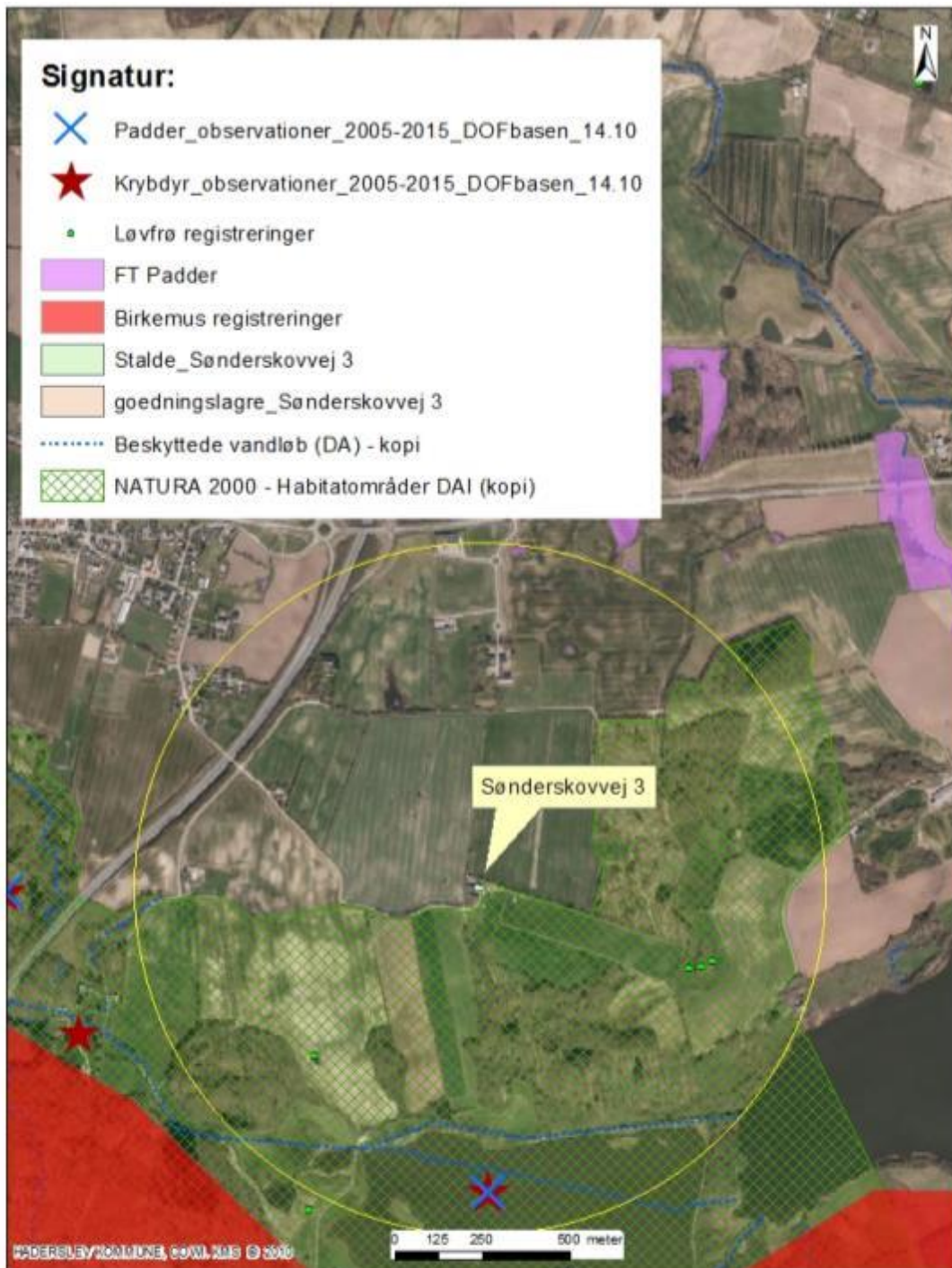

Bilag 5c – Kort over § 3 natur ved anlæg

Bilag 5d – Kort over Natura 2000 og Bilag IV forekomster ved anlæg

Sønderskovvej 3
Natura 2000 og bilag IV arter
Ejendommen ligger tæt på Natura 2000 område Lillebælt
Indenfor 1000 m findes løvfrø, strandtudse, firben og snøgeobservationer
Kortet indeholder data af forsættelig nøjagtighed og er derfor kun til orientering. Kortet kan ikke anvendes ved skælnedgøder. Der tages forbehold for kortets ajourføringsstatus.

Erhvervs- og Borgerservice - Teknik og Miljø
Natur og Landbrug
Sagsbehandler: bimy
Journalnummer: 18/17082
Udskrevet den: 16. august 2018
1:15.000

Bilag 5e - Natura 2000 område "Lillebælt" (N112)

Natura 2000 området "Lillebælt" består af habitatområde "Lillebælt" (H96), fuglebeskyttelsesområde "Lillebælt" (F47) og Ramsarområde "Lillebælt" (R15). Habitat- og fuglebeskyttelsesområdet er udpeget for at beskytte en række naturtyper og arter, som udgør områdernes udpegningsgrundlag. Ramsarområder er vådområder med så mange vandfugle, at de har international betydning og skal beskyttes. De er derfor udpeget som Ramsarområder af det enkelte land.

Områdebeskrivelse

Natura 2000 området omfatter Lillebælt fra Jylland til Fyn og fra Gamborg Fjord i nord til Halk Nor i syd. Ca. 280 km² består af hav og 70 km² er land. Havområdets jyske opland udgør ca. 46.000 ha. Lillebælt er et særpræget havområde med lave og dybe områder, som mod nord indsnævres til en flodlignende rende med op til 80 meters dybde. Stærk strøm udsætter kysterne for erosion og materialet aflejres andre steder som krumodder og strandvolde.

Der er 3 større beboede øer og 7 holme. Karakteristisk for området er de mange store og små kystlaguner, der er værdifulde levesteder for bundfauna- og flora, samt betydningsfulde overvintrings- og yngleområder for fugle.

Langs kysten og på øerne er der værdifulde strandenge og overdrev, der er levesteder for sjældne fugle- og plantearter.

Vigtigste naturværdier

Hele havområdet udgøres af habitattyperne lavvandede bugter, sandbanker, rev, kystlaguner og mudder- og sandflader. Der er flere større krumoddekomplekser, der nu er sammenvoksede og dækkede af strandeng med naturlige tidevandsrender og ofte med kystlaguner bagved. De vigtigste er Halk Nor, Bankel Sø, Hejlsminde Nor, på Årø, på Bågå, Flægen og Emtækær Nor, der er væsentlige levesteder for flere sjældne fugle- og plantearter. I kystområderne er der også mange vigtige forekomster af kalkoverdrev, sure overdrev og rigkær.

Lillebælt er udpeget som levested for 10 arter af ynglefugle. Området er især vigtigt for arterne havørn, rørhøg, fjordterne, havterne og dværgterne. Fem arter af trækkende vandfugle er udpegningsgrundlag. Vigtigst er dykænderne ederfugl, bjergand, hvinand og toppet skallesluger, som dog alle er gået tilbage de senere år.

Trusler mod områdets naturværdier

Næringsstofbelastning

I "Udkast til vandplan, Lillebælt" er den samlede tilførsel af kvælstof til hele Lillebælt inkl. den del, der ligger udenfor Natura 2000-området angivet til 5436 ton N i perioden 2001-2005. Heraf udgjorde landbrugets belastning ca. 2947 ton N.

Den generelle eutrofiering med luftbårne kvælstofforbindelser påvirker i nogen grad strandengene. Større effekt har eutrofieringen på overdrevene og rigkærene, hvor tålegrænsen er overskredet. For rigkærene vurderes tilledning af drænvand fra de intensivt dyrkede arealer også at være en trussel. Kystlagunerne vurderes alle at være påvirkede af næringssalte med kraftig algevækst til følge. I modsætning til de nordlige og sydlige dele af Lillebælt rammes Natura 2000 området kun i mindre omfang af iltsvind på grund af mere effektiv opblanding af vandsøjlen.

Tilgroning

Mange steder opgives afgræsning af strandenge og overdrev med tilgroning til følge. Både langs den jyske og den fynske kyst er der massive tilgroningsproblemer i hovedparten af områdets strandenge og rigkær med en vegetation, der i større arealer er højere end 50 cm.

Unaturlige vandstandsforhold

Hydrologien i dele af habitatområdets landområder er relativt upåvirket mens andre er stærkt påvirket. Mange af strandengene og rigkærene samt den nedbrudte højmosé på Brandsø er præget af grøftning eller udpumpning af vand i en sådan grad at der opstår sommerudtørring eller større skader.

Andre trusler: Strandengene invaderes generelt af Rynket Rose, der breder sig langs strandene og på strandengene. Løse hunde er et alvorligt problem flere steder, da fuglene forstyrres meget - især i yngletiden. På Årø Kalv og på småøerne, Linderum m.fl. går småbådsejlere i land i yngletiden på trods af adgangsforbud. Småbåde og surfere sejler på vandfladen ved Årø Kalv også i yngletiden. De alsidige aktiviteter på skydeterrænet ved Halk Nor medfører forstyrrelser, som må antages at påvirke ynglefuglene. Ræv ankom til Årø under isvinteren 1994/95, og forhindrer nu især Ederfugl i at yngle. På Bågå og ved Emtekær Nor er der registreret forstyrrelser af ynglefugle, som bl.a. søges løst gennem henstillingsskiltning.

Igangværende pleje og genopretning

Området er omfattet af EU-LIFE projekt vedr. kystlaguner "Rehabilitation of the Baltic Coastal Lagoon Habitat Complex 2005". I det sønderjyske lillebæltsområde dækker projektet kystlaguner i Fuglsøområdet ved Hejsager. Området grænser op til Halk Nor. Projektet skal forbedre kystlagunekomplekserne, herunder forholdene for vadefugle og padder. Omkring Hejsager Strand er sommerhusejere på eget initiativ begyndt at bekæmpe Rynket Rose. I Føns Vang og ved Wedellsborg Hoved er der foretaget naturgenopretning efter vandmiljøplan II, som har betydet stor fremgang for ynglende og rastende vandfugle.

Udpegningsgrundlag for områderne

Habitatområde "Lillebælt" (H96)

Nr.	Art/Naturtype
1014	Skæv vindelsnegl (<i>Vertigo angustior</i>)
1016	Sump vindelsnegl (<i>Vertigo moulinsiana</i>)
1351	Marsvin (<i>Phocoena phocoena</i>)
1110	Sandbanker med lavvandet vedvarende dække af havvand
1140	Mudder- og sandflader blottet ved ebbe
1150	* Kystlaguner og strandsøer
1160	Større lavvandede bugter og vige
1170	Rev
1210	Enårig vegetation på stenede strandvolde
1220	Flerårig vegetation på stenede strande
1230	Klinter eller klipper ved kysten
1310	Vegetation af kveller eller andre enårige strandplanter, der koloniserer mudder og sand
1330	Strandenge
2110	Forstrand og begyndende klitdannelser
2120	Hvide klitter og vandremiler
2130	* Stabile kystklitter med urteagtig vegetation (grå klit og grønsværklit)
3140	Kalkrige søer og vandhuller med kransnålalger
3150	Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter eller store vandaks
3260	Vandløb med vandplanter
6210	Overdrev og krat på mere eller mindre kalkholdig bund (* vigtige orkidélokalteter)

6230	* Artsrige overdrev eller græsheder på mere eller mindre sur bund
6410	Tidvis våde enge på mager eller kalkrig bund, ofte med blåtop
6430	Bræmmer med høje urter langs vandløb eller skyggende skovbryn
7120	Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse
7220	* Kilder og væld med kalkholdigt (hårdt) vand
7230	Rigkær
9110	Bøgeskove på morbund uden kristtorn
9130	Bøgeskove på muldbund
9160	Egeskove og blandskove på mere eller mindre rig jordbund
91D0	* Skovbevoksede tørvemoser
91E0	* Elle- og askeskove ved vandløb, søer og væld

*prioriteret naturtype

Fuglebeskyttelsesområde "Lillebælt" (F47)

Arter på bilag 1, jf. artikel 4, stk.1	Arter, jf. artikel 4, stk. 2	Ynglende i.h.t. DMU's database	Trækkende i.h.t. DMU's database	Kriterier
Sangsvane			T	F2, F4
Havørn		Y		F1
Rørhøg		Y		F1
Plettet rørvagtel		Y		F1
Engsnarre		Y		F1
Klyde		Y		F1
Brushane		Y		F3
Mosehornugle		Y		F3
Fjordterne		Y		F3
Havterne		Y		F1
Dværgterne		Y		F3
	Bjergand		T	F4
	Ederfugl		T	F4
	Hvinand		T	F4,F7
	Toppet skallesluger		T	F4

Y: Ynglende art.

T: Trækfugle, der opholder sig i området i internationalt betydende antal.

Tn: Trækfugle, der opholder sig i området i nationalt betydende antal.

F1: arten er opført på Fuglebeskyttelsesdirektivets pt gældende Bilag I og yngler regelmæssigt i området i væsentligt antal, dvs. med 1 % eller mere af den nationale bestand.

F2: arten er opført på Fuglebeskyttelsesdirektivets p.t. gældende Bilag I og har i en del af artens livscyklus en væsentlig forekomst i området, dvs. for talrige arter (T) skal arten være regelmæssigt tilbagevendende og forekomme i internationalt betydende antal, og for mere fåtallige arter (Tn), hvor områder i Danmark er væsentlige for at bevare arten i dens geografiske sø- og landområde, skal arten forekomme med 1 % eller mere af den nationale bestand.

F3: arten har en relativt lille, men dog væsentlig forekomst i området, fordi forekomsten bidrager væsentligt til den samlede opretholdelse af bestande af spredt forekommende arter som f.eks. Natravn og Rødrygget Tornskade.

F4: arten er regelmæssigt tilbagevendende og forekommer i internationalt betydende antal, dvs. at den i området forekommer med 1 % eller mere af den samlede bestand inden for trækvejen af fuglearten.

F5: arten er regelmæssigt tilbagevendende og har en væsentlig forekomst i områder med internationalt betydende antal vandfugle, dvs. at der i området regelmæssigt forekommer mindst 20.000 vandfugle af forskellige arter, dog undtaget måger.

F6: arten har en relativt lille, men dog væsentlig forekomst i området, fordi forekomsten bidrager væsentligt til at opretholde artens udbredelsesområde i Danmark.

F7: arten har en relativt lille, men dog væsentlig forekomst i området, fordi forekomsten bidrager væsentligt til artens overlevelse i kritiske perioder af dens livscyklus, f.eks. i isvintre, i fædningstiden, på trækket mod ynglestederne og lignende.

Bevaringsstatus og trusselvurdering for naturtyper og arter på udpegningsgrundlagene

Naturtype/art	National/lokal bevaringsstatus	Trusselvurdering
1110 - Sandban- ker med lavvan- det vedvarende dække af hav- vand	Den nationale bevaringsstatus er indberettet til EU som ugunstig. Bevaringsstatus er ugunstig eller vurderet ugunstig	Næringsstoffer og miljøfarlige stoffer.
1140 - Mudder- og sandflader blottet ved ebbe	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som ugunstig. Bevaringsstatus er ugunstig eller vurderet ugunstig	Næringsstoffer og miljøfarlige stoffer
1150 - *Kystlaguner og strandsøer	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som ugunstig. Bevaringsstatus er ugunstig eller vurderet ugunstig	Næringsstoffer og miljøfarlige stoffer.
1160 - Større lavvandede bug- ter og vige	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som ugunstig. Bevaringsstatus er ugunstig eller vurderet ugunstig	Næringsstoffer og miljøfarlige stoffer.
1170 - Rev	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som ugunstig. Bevaringsstatus er ugunstig eller vurderet ugunstig	Næringsstoffer og miljøfarlige stoffer. Fiskeri med bundslæbende redskaber og skibsfart
1210 - Enårig vegetation på stenede strand- volde	Den nationale bevaringsstatus er ikke vurderet. Bevaringsstatus i området er ukendt	Tilgroning
1220 - Flerårig vegetation på stenede strande	Den nationale bevaringsstatus er ikke vurderet. Bevaringsstatus i området er ukendt	Tilgroning med invasive arter
1230 - Klinter eller klipper ved kysten	Den nationale bevaringsstatus er ikke vurderet. Bevaringsstatus i området er ukendt	-

1310 - Vegetation af kveller eller andre enårige strandplanter, der koloniserer mudder og sand	Den nationale bevaringsstatus er ikke vurderet. Bevaringsstatus i området er ukendt	-
1330 - Stranden-ge	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som ugunstig. I området er bevaringsstatus ugunstig eller vurderet som ugunstig	tilførsel af næringsstoffer, tilgroning, uhensigtsmæssig hydrologi og invasive arter.
2110 - Forstrand og begyndende klitdannelser	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som gunstig. Bevaringsstatus i området er ukendt	(eutrofiering)
2120 - Hvide klitter og vandremiler	Status i Danmark er ikke vurderet. I området er bevaringsstatus ugunstig eller vurderet som ugunstig	N-depositionen overstiger laveste ende af tålegrænseintervallet. Tilgroning og invasive arter.
2130 - * Stabile kystklitter med urteagtig vegetation (grå klit og grønsværklit)	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som ugunstig. I området er bevaringsstatus ugunstig eller vurderet som ugunstig	N-depositionen overstiger laveste ende af tålegrænseintervallet. Tilgroning og invasive arter.
3140 - Kalkrige søer og vandhuller med kransnålalger	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som ugunstig. I området er bevaringsstatus ugunstig eller vurderet som ugunstig.	for højt næringsstofniveau, tilførsel af næringsstoffer fra landbrug, spredt bebyggelse og andeopdræt, samt N-deposition.
3150 - Næringsrige søer og vandhuller med flydeplanter eller store vandaks	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som ugunstig. I området er bevaringsstatus ugunstig eller vurderet som ugunstig	for højt næringsstofniveau, tilførsel af næringsstoffer fra landbrug, spredt bebyggelse og andeopdræt, samt N-deposition.
3260 - Vandløb med vandplanter	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som ugunstig. I området er bevaringsstatus ugunstig eller vurderet som ugunstig	grødeskæring, bundoprensning, regulering med uhensigtsmæssig hydrologi, belastning med næringsstoffer
6210 - Overdrev og krat på mere eller mindre kalkholdig bund (*vigtige orkidé-lokaliteter)	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som ugunstig. I området er bevaringsstatus ugunstig eller vurderet som ugunstig.	N-depositionen overstiger laveste ende af tålegrænseintervallet på størstedelen af arealerne, tilførsel af næringsstoffer fra tilstødende arealer, tilgroning, invasive arter og arealreduktion
6230 - *Artsrige	Den nationale bevaringsstatus er ind-	N-depositionen overstiger lave-

overdrev eller græsheder på mere eller mindre sur bund	berettet som ugunstig. I området er bevaringsstatus ugunstig eller vurderet som ugunstig	ste ende af tålegrænseintervallet på størstedelen af arealerne, tilførsel af næringsstoffer fra tilstødende arealer, tilgroning, invasive arter og arealreduktion
6410 - Tidvis våde enge på mager eller kalkrig bund, ofte med blåtop	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som ugunstig. I området er bevaringsstatus ugunstig eller vurderet som ugunstig	N-depositionen overstiger laveste ende af tålegrænseintervallet på størstedelen af arealerne, tilførsel af næringsstoffer fra tilstødende arealer, tilgroning, invasive arter og arealreduktion
6430 - Bræmmer med høje urter langs vandløb eller skyggende skovbryn	Den nationale bevaringsstatus er ikke vurderet. I området er bevaringsstatus ugunstig eller vurderet som ugunstig	Oplægning af materiale fra vandløbsvedligeholdelse, påvirkning af næringsstoffer og sprøjtemidler fra tilstødende arealer, samt uhensigtsmæssig hydrologi og stedvis store bevoksninger af invasive arter
7110 - *Aktive højmoser	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som ugunstig.	Små delområder, sårbarhed overfor vandstandssænkninger og -svingninger
7120 - Nedbrudte højmoser med mulighed for naturlig gendannelse	Den nationale bevaringsstatus er ukendt. I området er bevaringsstatus ugunstig eller vurderet som ugunstig	N-depositionen overstiger højeste ende af tålegrænseintervallet.
7220 - * Kilder og væld med kalkholdigt (hårdt) vand	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som ugunstig. I området er bevaringsstatus ugunstig eller vurderet som ugunstig.	N-depositionen overstiger laveste tålegrænse på hovedparten af arealerne, tilførsel af næringsstoffer fra tilstødende landbrugsarealer, tilgroning, arealreduktion og uhensigtsmæssige vandstands-forhold.
7230 - Riggær	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som ugunstig. I området er bevaringsstatus ugunstig eller vurderet som ugunstig.	N-depositionen overstiger laveste tålegrænse på hovedparten af arealerne, tilførsel af næringsstoffer fra tilstødende landbrugsarealer, tilgroning, arealreduktion og uhensigtsmæssige vandstands-forhold
9110 - Bøgeskove på morbund uden kristtorn	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som ugunstig. I området er bevaringsstatus ugunstig eller vurderet som ugunstig.	N-depositionen overstiger laveste ende af tålegrænseintervallet på alle arealer, og den høje ende af tålegrænseintervallet er

		endog overskredet på alle de jyske og dele af de fynske forekomster
9130 - Bøgeskove på muldbund	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som gunstig. I området er bevaringsstatus ugunstig eller vurderet som gunstig.	N-depositionen overstiger laveste ende af tålegrænseintervallet på alle arealer, og den høje ende af tålegrænseintervallet er endog overskredet på alle de jyske og dele af de fynske forekomster
9160 - Egeskove og blandeskove på mere eller mindre rig jordbund	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som gunstig. I området er bevaringsstatus ugunstig eller vurderet som gunstig.	N-depositionen overstiger laveste ende af tålegrænseintervallet på alle arealer, og den høje ende af tålegrænseintervallet er endog overskredet på alle de jyske og dele af de fynske forekomster
91D0 - *skovbevoksede tørvemoser	Bevaringsstatus i Danmark vurderes til at være ukendt (atlantiske del)/ugunstig (kontinentale del). I området er bevaringsstatus ugunstig eller vurderet som ugunstig.	N-depositionen overstiger laveste ende af tålegrænseintervallet på alle arealer, og den høje ende af tålegrænseintervallet er endog overskredet på alle de jyske og dele af de fynske forekomster
91E0 Elle- og askeskove ved vandløb, søer og væld	Den nationale bevaringsstatus er indberettet som gunstig. Bevaringsstatus i området vurderes som ugunstig	N-depositionen overstiger laveste ende af tålegrænseintervallet på alle arealer, og den høje ende af tålegrænseintervallet er endog overskredet på alle de jyske og dele af de fynske forekomster
Skæv vindelsnegl	Den nationale bevaringsstatus for skæv vindelsnegl er indberettet som ukendt. Bevaringsstatus i området er ukendt	-
Sump vindelsnegl	I 2007 blev bevaringsstatus for sump vindelsnegl vurderet som gunstig. Bevaringsstatus i området er ukendt	-
Marsvin	Den nationale bevaringsstatus for marsvin er indberettet som ugunstig. I området er bevaringsstatus for arten ugunstig eller vurderet som ugunstig	Markant nedgang i bestanden bl.a. som følge af forringet fødegrundlag, forstyrrelser, risiko for påvirkning med miljøfarlige stoffer, bifangster af mar-

		svin i fiskenet
Sangsvane	Den nationale bevaringsstatus er foreløbigt vurderet som gunstig. I området er bevaringsstatus for arten ugunstig eller vurderet som ugunstig	reduceret fødegrundlag, forstyrrelser, tilgroning af strandenge
Havørn	Den nationale bevaringsstatus er foreløbigt vurderet som gunstig. Bevaringsstatus i området er ukendt	
Rørhøg	Den nationale bevaringsstatus er foreløbigt vurderet som gunstig. Prognosen er gunstig eller vurderet gunstig for Rørhøg, som vurderes at have stabile bestande i området	
Plettet rørvagtel	Den nationale bevaringsstatus er foreløbigt vurderet som ugunstig. I 2005 lå antallet af plettet rørvagtel under den foreslåede tærskel værdi for gunstig bevaringsstatus. I området er bevaringsstatus for arten ugunstig eller vurderet som ugunstig	afvanding af enge og moser, forstyrrelser samt rørhøst.
Engsnarre	Den nationale bevaringsstatus er foreløbigt vurderet som ugunstig. Bevaringsstatus i området er ukendt	
Klyde	Den nationale bevaringsstatus er foreløbigt vurderet som gunstig. Ved NOVANA-overvågning i 2007 lå bestanden over det foreslåede faglige niveau for gunstig bevaringsstatus. I området er bevaringsstatus for arten ugunstig eller vurderet som ugunstig	tilgroning af ynglesteder, forstyrrelser og prædation.
Brushane	Den nationale bevaringsstatus er foreløbigt vurderet som ugunstig. Antallet af ynglepar har i 2007 ligget under det foreslåede faglige kriterium for gunstig bevaringsstatus for arten. I området er bevaringsstatus for arten ugunstig eller vurderet som ugunstig	tilgroning af ynglesteder, forstyrrelser og prædation.
Mosehornugle	Den nationale bevaringsstatus for arten som ynglefugl er i 2003 vurderet som ugunstig. I NOVANA-overvågningen 2007 blev der ikke registreret ynglende mosehornugle i Danmark. I området er bevaringsstatus for arten ugunstig eller vurderet	tilgroning af ynglesteder, forstyrrelser og prædation.

	som ugunstig	
Fjordterne	Den nationale bevaringsstatus er foreløbigt vurderet som gunstig. Ved NOVANA-overvågning i 2006 lå bestanden langt lavere end det foreslåede faglige kriterium for bestandsstørrelse for gunstig bevaringsstatus. I området er bevaringsstatus for arten ugunstig eller vurderet som ugunstig	forstyrrelser, prædation og reduceret fødegrundlag.
Havterne	Den nationale bevaringsstatus er foreløbigt vurderet som gunstig idet arten vurderes stabil eller i fremgang. Ved NOVANA overvågning i 2006 lå bestanden langt lavere end det foreslåede faglige kriterium for bestandsstørrelse for gunstig bevaringsstatus. I området er bevaringsstatus for arten ugunstig eller vurderet som ugunstig	forstyrrelser, prædation og reduceret fødegrundlag
Dværgterne	Den nationale bevaringsstatus er foreløbigt vurderet som ugunstig idet arten samlet set er i tilbagegang. Ved overvågning i 2006 lå bestanden ganske langt under det foreslåede faglige kriterium for bestandsstørrelse for gunstig bevaringsstatus. I området er bevaringsstatus for arten ugunstig eller vurderet som ugunstig	forstyrrelser, prædation og reduceret fødegrundlag
Bjergand	Den nationale bevaringsstatus er foreløbigt vurderet som gunstig. I området er bevaringsstatus for arten ugunstig eller vurderet som ugunstig	reduceret fødegrundlag, forstyrrelser
Ederfugl	Den nationale bevaringsstatus er foreløbigt vurderet som ugunstig. Ved overvågning i 2006 lå bestanden langt lavere end det foreslåede faglige kriterium for bestandsstørrelse for gunstig bevaringsstatus. I området er bevaringsstatus for arten ugunstig eller vurderet som ugunstig	reduceret fødegrundlag, forstyrrelser
Hvinand	Den nationale bevaringsstatus er foreløbigt vurderet som gunstig I området er bevaringsstatus for arten ugunstig eller vurderet som ugunstig	reduceret fødegrundlag, forstyrrelser
Toppet skalle-	Den nationale bevaringsstatus er fore-	reduceret fødegrundlag, forstyr-

sluger	løbigt vurderet som gunstig. I området er bevaringsstatus for artene ugunstig eller vurderet som ugunstig	relser
--------	---	--------

Bilag 5f – Potentielle bilag IV arter

Bilag IV-arterne omfatter følgende arter: (i) pattedyr med arter af småflagermus, gnavere, rovdyr og hvaler, (ii) krybdyr med arter af skildpadder og Markfirben, (iii) padder med arter af halepadder og springpadder, (iv) fisk med arten Snæbel, (v) insekter med arter af biller, sommerfugle, og guldsmede, (vi) bløddyr med arten Tykskallet malermusling, samt (vii) planter omfattende arterne Enkelt månerude, Vandranke, Liden Najade, Fruesko, Mygblomst, Gul stenbræk og Krybende Sumpskærm.

Herunder følger en gennemgang af de Bilag IV-arter, som kan have yngle- og rasteområde i Haderslev Kommune, eller som kan påvirkes af projekter heri, samt en overordnet vurdering af hvilke projekter der påvirker disse arter.

Flagermus

Frynseflagermus (*Myotis nattereri*) er fundet i alle landsdele, men arten er ret sjælden. Den yngler i huse og hule træer og er ofte knyttet til løvtræsbevoksninger, hvor den søger føde langs hegn og skovkanter. Rasteområder er kældre, kassematter og kalkgruber.

Vandflagermus (*Myotis daubentoni*) er almindelig og udbredt i næsten hele landet med undtagelse af det vestligste Jylland. Arten er hovedsageligt fundet i det nordlige og østlige Jylland, og omkring Limfjorden. Arten er dog registreret på 5 lokaliteter i Sønderjyllands Amt, og det vides ikke om den findes i området omkring ejendommen. Arten søger føde over søer og søer, og hviler og overvintrer i træer med hulheder, revner eller sprækker, kalkminer og under stenbroer.

Dværgflagermus (*Pipistrellus pipistrellus*) er almindelig over hele landet med undtagelse af Bornholm, det vestlige Jylland og nogle mindre øer. Arten er fundet på flere lokaliteter i Sønderjylland. Dens yngle- og rasteområder er huse og hule træer i nærheden af løvskov.

Langøret flagermus (*Plecotus auritus*) er relativt almindelig over hele landet med undtagelse af det vestligste Jylland, vestligste Fyn og Lolland, Langeland og nogle mindre øer. Der er dog kun få observationer i Sydjylland, men flagermusen er svær at finde, så den kan være overset. Flagermusen holder oftest til i bygninger såsom lader og på kirkeloftet, og foretrækker afvekslende kulturlandskaber med gårde, haver, parker, alléer og små løvskove.

Sydflagermus (*Eptesicus serotinus*) er almindelig med undtagelse af Nordvestjylland og Nordøstsjælland. Sydflagermus har en tæt bestand i Sønderjylland, og det er sandsynligt, at arten findes i området. Flagermusen har udelukkende kvarter i bygninger året rundt og jager langs skovbryn, åbninger mellem træer og andre steder med mange insekter.

Brun flagermus (*Nyctalus noctul*) er relativt almindelig på øerne og i det østlige Jylland. Den er kendt fra enkeltobservationer på flere lokaliteter i det sydvestlige Jylland. Det er muligt, at der findes eksemplarer i området. Arten yngler og raster kun i gamle løvtræer. Den jager over åbent agerland, søer og over skov.

Skimmelflagermus (*Vespertilio murinus*) findes på spredte lokaliteter rundt om i landet, og er observeret enkelte gange omkring Haderslev. Artens yngleområde er menneskelig be-

byggelse, og dens ses ofte jage i lyset af store gadelamper som tiltrækker insekter. Rasteområder er ligeledes bygninger.

Troldflagermus (*Pipistrellus nathusii*) er observeret med spredte forekomster i det meste af landet, og herunder også i Haderslev Kommune. Dens yngleområder er huse og hule træer. Arten er stærkt tilknyttet ældre løvtræer, hvor den jager i de åbne rum under kronerne. Rasteområder er formentlig de samme som yngleområderne.

Pipistrelflagermus (*Pipistrellus pipistrellus*) findes især i løvskovsrige egne, og er derfor særlig udbredt i Østjylland og Sønderjylland. Dens yngle- og rasteområder er huse og hule træer i nærheden af løvskov. Den er registreret flere gange i udkanten af Haderslev Kommune.

Projekter som berører bygninger, skove, levende hegn og gamle træer kan evt. påvirke raste- og yngleområder for flagermus.

Birkemus (*Sicista betulina*)

Arten er registreret mellem Spangså og Revsø skov samt ved Hammelev og Østerskov. Birkemusens sommeropholdssteder er naturområder med et tæt urtelag og i umiddelbar tilknytning til våd natur. Vinteropholdssteder er tørre naturområder som diger, overdrevs- skrænter og højtliggende hede- og plantageområder, dvs. områder som er karakteriseret ved at være relativt uforstyrrede. Birkemusen må således forventes at kunne forekomme på lokaliteter, hvor ovennævnte naturtyper grænser op til hinanden, og hvor der er rigelig føde i form af insekter.

I birkemusens udbredelsesområde vil projekter som indebærer opdyrkning af tidligere udrykkede arealer kunne påvirke artens levevilkår. Ligeledes vil projekter som påvirker sten- og jorddiger kunne påvirke artens yngle- og rasteområder.

Odder (*Lutra lutra*)

Findes i alle større vandløbssystemer helt ned til den dansk-tyske grænse. Odderen lever i tilknytning til vådområder. Den findes i såvel stillestående som rindende vand, og både i saltvand og ferskvand, især søer og moser med store rørskovsområder. Om dagen opholder den sig i en hule i brinken eller under buske, træer eller andet, der kan give ly. Yngle- og rasteområder kan potentielt findes i hele artens udbredelsesområde. Yngleområdet består af selve hulen, som ungerne fødes og opfostres i, og de nærmeste omgivelser. Et rasteområde for odder er mere diffust end et yngleområde, og kan forekomme mange steder langs vandløb og søer. Områderne kan være svære at lokalisere, men knytter sig primært til moser, krat, skov eller andre naturområder, hvor odderen kan finde relativt uforstyrret skjul i længere perioder på alle tider af året

Projekter som indebærer opsplitting af bestande og levesteder eller som ødelægger eller forringer yngle- og rasteområder kan påvirke odderens yngle- og rasteområder.

Markfirben (*Lacerta agilis*)

Arten findes udbredt i stort set hele landet. Markfirben yngler på en række forskellige typer af levesteder, som er kendetegnet ved, at de indeholder solvendte skrånninger med veldrænende, løse jordtyper og sparsom bevoksning, typisk lave urter eller et løst dække af græsser.. Rasteområderne om vinteren skal være veldrænede og solvendte skrånninger. Markfirben bruger blandt andet sten- og jorddiger samt levende hegn som spredningskorridorer.

Projekter som påvirker jord- og stendiger samt levende hegn kan påvirke artens levesteder. Ligeledes vil projekter der indebærer ændret arealanvendelse af egnede yngle- og rasteområder kunne påvirke arten.

Padder

Spidssnudet frø (*Rana arvalis*) er udbredt i hele landet undtagen Bornholm, men er muligvis i tilbagegang i Sønderjylland. Dens foretrukne yngleområder er søer, som indgår i sammenhængende naturområder, men arten er i stand til at yngle i næsten alle former for vådområder. Rasteområder er oftest på landjorden, og arten er afhængig af gode terrestriske, gerne fugtige levesteder nær ynglestedet.

Løgfør (*Pelobates fuscus*) forekommer i hele landet undtagen Fyn og Bornholm. Arten er truet og i tilbagegang. Dens foretrukne yngleområder er lysåbne vegetationsrige rene søer og vådområder. Rasteområder er ofte bar jord eller sand, samt områder med lav vegetation, hvor arten har mulighed for at grave sig ned. Artens mobilitet er ringe, og den er derfor afhængig af et velfungerende netværk af søer.

Løvfrø (*Hyla arborea*) er udbredt i den sydøstlige del af landet samt i området omkring Aarhus og Vejle. Arten er kortlagt i den "gamle" Haderslev Kommune (før 2007) og fundet på en lang række lokaliteter. Løvfrø yngler i lavvandede lysåbne søer, hvoriblandt tidvise våde lavninger på afgræssede arealer er de mest optimale. Artens rasteområder er skovbryn, levende hegn og krat, hvor den opholder sig på mindre træer og buske.

Strandtudse (*Bufo calamita*) findes spredt langs kysten i Danmark, samt på en række indlandslokaliteter. Arten foretrækker at yngle i temporære, lysåbne, vandansamlinger som ofte er uden vegetation. Rasteområder er åbne arealer med ingen eller meget lav vegetation, f.eks. afgræssede enge og strandenge, men også dyrkede marker. Yngle- og rasteområder vil ofte ligge inden for samme område men kan, hvor der er egnede vandringsruter, ligge adskilt.

Stor vandsalamander (*Triturus cristatus*) er udbredt i det meste af Danmark. Den yngler i lysåbne vegetationsrige lavvandede søer af varierende størrelse, men med rent vand. Søer af dårligere kvalitet kan fungere som levesteder og rasteområder. Levesteder og rasteområder på land er oftest nær vandhullet og ofte knyttet til skov. Stor vandsalamander stiller større krav til vandkvaliteten end f.eks. løvfrø gør.

Ved projekter som har udbringningsarealer op til vand- og vådområder kan der ske en påvirkning af yngle- og rasteområder for bilag IV-padder. Lysåbne søer er potentielle yngleområder for alle de nævnte padder mens mere tilgroede søer ofte kan fungere som rasteområder.

Marsvin (*Phocoena phocoena*)

Arten forekommer i alle danske farvande og har levested i Vadehavet og Lillebælt. Der kendes ikke til specifikke yngle- og rasteområder for marsvin.

Der er kun ringe viden om, hvilke menneskeskabte forhold der påvirker marsvinet. Alle større ændringer og indgreb som påvirker havområder er potentielt skadelige for marsvinnets levevis.

Snæbel (*Coregonus oxyrhynchus*)

Arten lever i Vadehavsområdet og de tilstødende vandløb. Snæbel yngler i de nederste og mellemste dele af større vandløb. Det vurderes, at der foruden Vidå i dag kun findes selvre-

producerende bestande i Ribe Å, Varde Å og Brede Å, mens der tilsyneladende er en svigtende eller meget lille produktion af snæbel i Kongeå og Sneum Å og en lille bestand i Brøns Å, hvor der ikke har været udsat yngel. Opstrøms i de forskellige åsystemer er der en række sideløb som er vigtige nuværende eller mulige fremtidige gydeområder for snæblen, herunder Gelså samt Fladså/Gram Å. Der ligger et forslag til at udvide Natura 2000 området Vadehavet med vandløbsstrækninger Gelså frem til Gelsbro og Gram Å frem til Fole Harreby engvandingsselskabs opstemning med udpegning som potentielt gydeområde for snæbel. Snæblens ynglesucces er afhængig af god vandkvalitet, grusbund og vintergrønne vandplanter. Ynglen tåler ikke saltvand før de er nået en vis størrelse, og er derfor afhængig af mindre søer og vinteroversvømmede områder som er indskudt i vandsystemet. Efter gydningen trækker snæblen ned i de nedre dele af vandløbene og Vadehavet.

Projekter som forringer vandkvaliteten i vandløb med forekomst af snæbel kan påvirke artens ynglesucces. Ligeledes vil projekter hvor der er særlig risiko for erosion til vandløb kunne påvirke artens yngle- og rasteområder.